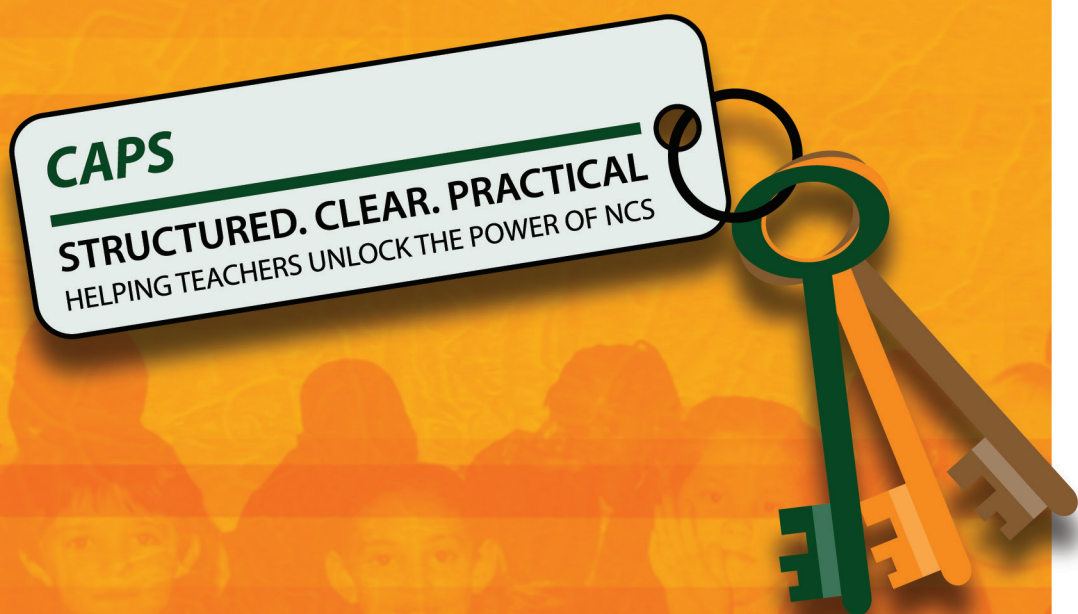

National Curriculum Statement (NCS)

*Curriculum and Assessment
Policy Statement*

**FOUNDATION PHASE
GRADES 1 – 3**

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Department of Basic Education

222 Struben Street

Private Bag X895

Pretoria 0001

South Africa

Tel: +27 12 357 3000

Fax: +27 12 323 0601

120 Plein Street Private Bag X9023

Cape Town 8000

South Africa

Tel: +27 21 465 1701

Fax: +27 21 461 8110

Website: <http://www.education.gov.za>

© 2016 Department of Basic Education

DRAFT COPY

**XITATIMENDE XA PHOLISI YA KHARIKHULAMU NA MAKAMBELELO
(XIPHOKHAMA)**

**XIYIMO XA MASUNGULO: XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RA VUMBIRHI
(REV)**

TIGIREDI TA 1 – 3

VUNDZENI

	XIYENGE XA 1: MANGHENELO YA XITATIMENDE XA PHOLISI YA KHARIKHULAMU NA MAKAMBELELO	4
1.1	Vundzhaku	4
1.2	Nkatsakanyo wa kharikhulamu	4
1.3	Swikongomelo swa Kharikhulamu ya Afrika-Dzonga hi ku angarhela	5
1.4	Maavelo ya Nkarhi	6
1.4.1	Xiyimo xa Masungulo	6
1.4.2	Xiyimo xa le Xikarhi	7
1.4.3	Xiyimo xa le Henhla	8
1.4.4	Tigiredi ta 10-12	8
	XIYENGE XA 2: NTIVISO WA TINDZIMI	9
2.1	Tindzimi eka Xitatimende xa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambeleo	9
2.1.1	Swiyimo (tilevhele) swa Tindzimi	9
2.1.2	Swikongomelo swo dyondza Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi	10
2.1.3	Ku dyondzisa Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi	12
2.1.5	Tinxaka ta vutivi byo hlaya no tsala	14
2.1.6	Xivumbeko xa Ririmi na Matirhiselo	18
2.1.7	Tinhlokomhaka na Minkongomelo	18
2.1.8	Vudyondzisi ni Tindlela ta Madyondzisele	19
2.1.9	Malawulelo ya Tlilasi ni Switirhisiwa	19
2.2	Makambelo eka Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi	19
2.3	Maavelo ya Nkarhi	19
2.4	Ku Tlakusiwa na Ndlandlamuxovuswikoti hi ka Tsongotsongo: Tigiredi 1 - 3	20
2.5	Ku Rhekhoda na ku Vika: Tigiredi 1 - 3	20
2.6	Swipfuno swo Dyondza no Dyondzisa	20
	XIYENGE XA 3: MAKAMBELELO EKA RIRIMI RO ENGETELA RA VUMBIRHI GIREDI 1-3	21
	GIREDI YA 1 KOTARA YA 1	29
	GIREDI YA 1 KOTARA YA 2	31
	GIREDI YA 1 KOTARA YA 3	33
	GIREDI YA 1 KOTARA YA 4	36

GIREDI YA 2 KOTARA YA 1	40
GIREDI YA 2 KOTARA YA 2	43
GIREDI YA 2 KOTARA YA 3	46
GIREDI YA 2 KOTARA YA 4	50
GIREDI YA 3 KOTARA YA 1	55
GIREDI YA 3 KOTARA YA 2	59
GIREDI YA 3 KOTARA YA 3	63
GIREDI YA 3 KOTARA YA 4	67
DLILOSARI	72

XIYENGE XA 1: MANGHENELO YA XITATIMENDE XA PHOLISI YA KHARIKHULAMU NA MAKAMBELELO

1.1 Vundzhaku

Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 (XKR) xi hlamusela pholisi ya kharikhulamu na makambebelelo eka xiyenge xa swikolo.

Ku antswisa matirhiselo ya xona Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xi antswisiwile naswona ku antswisiwa loku ku ta sungula ku tirhisiwa hi Sunguti 2012. Tsalwa rin'we leri hlanganeke ra Pholisi ya Kharikhulamu na Makambebelelo ri endliwile eka dyondzo yin'wana na yin'wana ku siva Switatimende swa tidyondzo, Swiletelo swa minongonoko yo dyondza na Swiletelo swa makambebelelo ya dyondzo leswa khale eka Tigiredi ta V-12.

1.2 Nkatsakanyo wa kharikhulamu

- (a) Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 (Sunguti 2012) xi yimela xitatimende xa pholisi yo dyondza no dyondzisa eswikolweni swa Afrika-Dzonga naswona xi katsa leswi landzelelaka:
 - (i) *Switatimende swa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambebelelo swa dyondzo yin'wana na yin'wana ya xikolo leyi pfumeleriweke hilaha swi longoloxiweke hakona*
 - (ii) *Tsalwa ra National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12: na*
 - (iii) *Tsalwa ra pholisi ra: National Protocol for Assessment Grades R-12 (January 2012).*
- (b) Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 (Sunguti 2012) xi siva switatimende swa tikharikhulamu ta rixaka swimbirhi swa nkarhi wa sweswi ku nga:
 - (i) *Revised National Curriculum Statement Grades R-9, Government Gazette No. 23406 of 31 May 2002, na*
 - (ii) *National Curriculum Statement Grades 10-12 Government Gazettes, No. 25545 of 6 October 2003 and No. 27594 of 17 May 2005*
- (c) Switatimende swa Kharikhulamu ya Rixaka leswi vuriweke eka ndzimantsongo ya b(i) na (ii) swi angarhela switsariwa swa pholisi leswi landzelaka leswi nga ta siviwa hi ndlela yo engetela hi switsongotsongo hi Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 (Sunguti 2012) hi malembe ya 2012 - 2014:
 - (i) *Switatimende swa Dyondzo, Swiletelo swa Nongonoko wo Dyondza na Swiletelo swa Makambebelelo ya Dyondzo swa Tigiredi ta V-9 na Tigiredi ta 10-12,*
 - (ii) *Tsalwa ra pholisi ra, National Policy on assessment and qualifications for schools in the General Education and Training Band leri hangalasiweke eka Government Notice No. 124 eka Government Gazette No. 29626 ya 12 Nyenyanyani 2007;*
 - (iii) *Tsalwa ra pholisi ra, the National Senior Certificate: A qualification at Level 4 on the National Qualifications Framework (NQF), leri hangalasiweke eka Government Gazette No.27819 ya 20 Mawuwani 2005;*
 - (iv) *Tsalwa ra pholisi ra, An addendum to the policy document, the National Senior Certificate: A qualification at Level 4 on the National Qualifications Framework (NQF), mayelana na vadyondzi lava nga na swilaveko swo hlawuleka, leri hangalasiweke eka Government Gazette, No.29466*

ya 11 N'wendzamhala 2006, ri katsiwile eka tsalwa ra pholisi ra, *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12*; na

- (v) Tsalwa ra pholisi ra, *An addendum to the policy document, the National Senior Certificate: A qualification at Level 4 on the National Qualifications Framework (NQF)*, mayelana na tsalwa ra *National Protocol for Assessment (Grades R-12)*, leri hangalasiweke eka *Government Notice No.1267* eka *Government Gazette No. 29467* ya 11 N'wendzamhala 2006.
- (d) Tsalwa ra pholisi ra *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12* xikan'we na swiyenge swa Xitatimende xa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambeleso hilaha swi longoloxiweke hakona eka Kavanyisa ka 2,3 na 4 eka tsalwa leri, swi vumba swipimo swa maendlelo na mimpimo ya Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12. Hikwalaho, hi ku ya hi xiyenge xa 6A xa *South African School Act 1996* (nawu wa nomboro ya 84 wa 1996) wu vumba masungulo ya ku va Holobye wa Dyondzo ya Masungulo a nyika vugimutsongo bya mimbuyelo na mimpimo, xikan'we na maendlelo yo kambela matirhelo ya vadyondzi lama nga ta tirhisiwa eka swikolo swa mfumo na leswi tiyimeleke.

1.3 Swikongomelo swa Kharikhulamu ya Afrika-Dzonga hi ku angarhela

- (a) Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 xi nyika nhlamuselo ya leswi swi tekiwaka swi ri vutivi, vuswikoti na minkoka leyi faneleke ku dyondziwa eka swikolo swa le Afrika dzonga. Xikongomelo xa kharikhulamu leyi i ku tiyisisa leswaku vana va kuma no tirhisa vutivi na vuswikoti hi tindlela leti nga ta nkoka evuton'wini bya vona vini. Hikwalaho ka leswi, kharikhulamu yi kondletela mhaka yo dyondzisa vutivi lebyi simekiweke eka mbangu lowu vadyondzi va tshamaka eka wona yi ri karhi yi tekela enhlokweni mhaka yo katsa na leswi humelelaka emisaveni.
- (b) Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 xi tirha ku:
- fuwisa vadyondzi hi vutivi, vutshila na minkoka leyi nga ta endla leswaku va kota ku tienerisa, na ku va na xiave lexi vuyesaka exikarhi ka vanhu tanihi vaakatiko va tiko leri tshunxekeke, handle ka ku langutisa vundzhaku bya vona mayelana na swa mahanyelo na ta ikhonomi, rixaka,
 - endla leswaku va kota ku fikelela dyondzo ya le henhla;
 - olovisa ku khaluta ka vadyondzi ku suka etindhawini to dyondzela eka tona ku ya etindhawu ta mintirho; na
 - ku nyika vathori matimu yo enela ya vuswikoti bya mudyondzi.
- (c) Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka ya Tigiredi ta V-12 xi simekiwe eka minsinya leyi landzelaka:
- Ku hundzuluxa mahanyelo ya vanhu: ku tiyisisa leswaku ku pfumaleka ka ndzingano ka minkarhi leyi hundzeke ka lulamisiwa, na leswaku swiyenge hinkwaswo swa vanhu va laha tikweni swi nyikiwa swivandla swo ringana swo dyondza
 - Ku dyondza hi ku gingirika na vuxoperi: ku kondletela ku dyondza hi ndlela yo kombisa ku gingirika na vuxoperi eku dyondzeni, ku nga ri ku tirhisa maendlelo yo bela enhlokweni na ku dyondza munhu a nga endli vuxoperi bya ntiyiso lowu nyikiweke;
 - Vutivi bya le henhla na vuswikoti bya le henhla: mpimohansi wa vutivi na vuswikoti lebyi faneleke ku fikeleriwa eka giredi yin'wana na yin'wana bya kombisiwa na ku endleriwa mimpimo leyi fikelelekaka eka tidyondzo hinkwato;
 - Ndlanlamuko: Leswi dyondziwaka na mbangu wa leswi dyondziwaka swa giredi yin'wana na yin'wana swi komba ndlanlamuko ku suka eka timhaka to olova ku ya eka to tika;

- Timfanelo ta vanhu, nkatsahinkwavo, vululami eka ta mbangu na ta mahanyelo ya vanhu: ku katsa minsinya na milawu ya vululami bya ximbangu na ta mahanyelo ya vanhu na ya timfanelo ta vanhu hilaha swi hlamuseriweke hakona eka Vumbiwa ra Riphabuliki ya Afrika-Dzonga. Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta 10-12 xi tekela enhlokweni timhaka ta ku hambanahambana ka vanhu mayelana na ta vusweti, nkalandzingano, rixaka, rimbewu, ririmi, malembe, vutsoniwa na swin'wana swivangelo;
 - Ku vona nkoka wa vutivi bya swa ndhavuko: ku amukela leswaku ndzhaka leyo fuwa ya tiko swi na nkoka ngopfu eka ku hlayisa minkoka leyi nga endzeni ka Vumbiwa; na
 - Ku khorwisa, nkoka na vuswikoti: ku nyika dyondzo leyi yelanaka na ya matiko man'wana hi nkoka, vuanami na vuenti.
- (d) Xitatimende xa Kharikhulamu ya Rixaka xa Tigiredi ta V-12 xi kongomisa eku humeleriseni ka vadyondzi lava nga ta kota ku:
- lemuka na ku ololoxa swiphiko va tlhela va teka na swiboho hi ku ehleketa na hi ndlela ya vuxoperi na vutumbuluxi;
 - tirha hi mfanelo va ri voxo na loko va ri na van'wana tanihi swirho swa xipano;
 - lulamisa na ku lawula vona vinyi xikan'we na migingiriko ya vona hi vutihlamuleri na hi ndlela leyi vuyerisaka;
 - ku hlengeleta, xopaxopa, lulamisa, na ku hlela mahungu hi vuxoperi;
 - ku vulavurisana na van'wana hi ndlela leyi vuyerisaka hi ku tirhisa swilo leswi ngo voniwa kunene, swo fanisa na/ kumbe vutshila bya ririmi byo hambanahambana;
 - ku tirhisa sayense na thekinoloji hi ndlela leyi vuyerisaka na hi vuxoperi a komba vutihlamuleri eka mbangu na rihanyu ra van'wana; na ku
 - ku kombisa ku twisisa leswaku misava i sisiteme ya swilo leswi nga na vuxaka na ku lemuka leswaku emisaveni mhaka yihi na yihi loko yi ahluriwa a yi ahluriwi yi ri emoyeni.
- (e) Nkatsahinkwavo wu fanele ku va masunguloxidzi ya malulamiselu, makunguhatelo na madyondziselu exikolweni xin'wana na xin'wana. Leswi swi nga humelela ntsena loko vadyondzisi va ri na ntwisiso wo enta wa leswaku va nga lemukisa ku yini naswona va nga lulamisisa ku yini swiphiko swa ku dyondza, na ku kunguhatela vadyondzi vo hambanahambana. Xilo xikulukumba eku lawuleni nkatsahinkwavo i ku vona leswaku swirhalanganyi swa paluxiwa na ku ololoxiwa hi swiyenge hinkwaswo leswi seketelaka leswi nga ka mbangu wa xikolo leswi katsaka vadyondzisi, mintlawa leyi seketelaka ya swifundza, mintlawa yo seketela eka xiyimo xa xivandla, vatswari na swikolo swa lava nga na swilaveko swo hlawuleka. Ku herisa swirhalanganyi etitlilasini, vadyondzisi va fanele va tirhisa xiletelo lexi vuriwaka *Guidelines for Inclusive Teaching and Learning (2010)*.

1.4 Maavelo ya Nkarhi

1.4.1 Xiyimo xa Masungulo

- (a) Nkarhi wo dyondzisa wa tidyondzo eka Xiyimo xa Masungulo wu tanihilaha swi kombisiweke eka tafula leri nga laha hansi:

DYONDZO	GIREDI YA V (TIAWARA)	GIREDI YA 1 (TIAWARA)	GIREDI YA 2 (TIAWARA)	GIREDI YA 3 (TIAWARA)
Ririmi ra le Kaya	10	8/7	8/7	8/7
Ririmi ro Engetela ro Sungula	N/A	3/2	3/2	3/4
Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi	N/A	1	1	1
Matematiki	7	7	7	7
Ntivo swa Vutomi	6	6	6	7
• Vutivi bya Masungulo	(1)	(1)	(1)	(2)
• Vutshila byo Tumbuluxa	(2)	(2)	(2)	(2)
• Dyondzo ya swa Vutiolori	(2)	(2)	(2)	(2)
• Dyondzo ya swa Rihanyo	(1)	(1)	(1)	(1)
NTSENGO	23	24	24	26

- (b) Nkarhi wo dyondzisa eka Giredi V i 23 wa tiawara. Nkarhi wo dyondzisa eka Tigiredi 1-2 i 24 wa tiawara; naswona Giredi 3 yi averiwile 26 wa tiawara.
- (c) Ririmi ra le Kaya eka Giredi V yi averiwile 10 wa tiawara. Mpimohenhla wa 8 wa tiawara na mpimohansi wa 7 wa tiawara wu averiwile Ririmi ra le Kaya eka Tigiredi ta 1-3. Ririmi ro Engetele ro Sungula ra Tigiredi 1-2 ri averiwile mpimohenhla wa tiawara ti 3 na mpimohansi tiawara ti 2 ; naswona Giredi 3 yi na mpimohenhla wa 4 wa tiawara na mpimohansi wa tiawara ti 3 . Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi ri averiwile awara yi 1 eka Tigiredi 1-3.
- (d) Matematiki ya Tigiredi V-3 yi averiwile 7 wa tiawara. Swikili swa Vutomi eka Tigiredi V-2 yi averiwile 6 wa tiawara naswona ; Giredi 3 yi averiwile 7 wa tiawara.

1.4.2 Xiyimo xa le Xikarhi

- (a) Tafula leri nga laha hansi ri komba tidyondzo na nkarhi wo dyondzisa eka Xiyimo xa le Xikarhi:

DYONDZO	TIAWARA
Ririmi ra le Kaya	6
Ririmi ro Engetela ro Sungula	5
Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi	2
Matematiki	6
Sayense na Thekinoloji	3.5
Tisayense ta swa Vanhu	3

DYONDZO	TIAWARA
Ntivo swa Vutomi	4
• Vutshila byo Tumbuluxa	(1.5)
• Dyondzo ya swa Vutiolori	(1)
• Dyondzo ya swa Rihanyo	(1.5)
NTSENGO	29.5

1.4.3 Xiyimo xa le Henhla

(a) Nkarhi wo dyondzisa eka Xiyimo xa le Henhla wu yime hi ndlela leyi:

DYONDZO	TIAWARA
Ririmi ra le Kaya	5
Ririmi ro Engetela ro Sungula	4
Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi	2
Matematiki	4.5
Tisayense ta swa Ntumbuluko	3
Tisayense ta swa Vanhu	3
Thekinoloji	2
Tisayense ta mafambiselo ya swa ikhonomi	2
Ndzetelo wa swa Vutomi	2
Vutshila bya vutumbuluxi	2
NTSENGO	29.5

1.4.4 Tigiredi ta 10-12

(a) Ndzetelo wa nkarhi wo dyondza eka Tigiredi ta 10-12 wu yime hi ndlela leyi:

DYONDZO	NKARHI LOWU VEKIWEKE HI VHIKI (TI-AWARA)
Ririmi ra le Kaya	4.5
Ririmi ro Engetela ro Sungula	4.5
Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi	2
Matematiki	4.5
Ndzetelo wa swa vutomi	2
Mpimohansi wa tidyondzo tin'wana na tin'wana tinharhu leti hlawuriweke eka Ntława wa B eka Xitandzhaku xa B, Matafula ya B1-B8 ya le ka Xitsariwa xa pholisi xa, <i>National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12, hi ku ya hi swiringanyeto leswi pimanyisiweke eka ndzimana ya 28 ya xitsariwa xa pholisi lexi boxiweke.</i>	12 (3x4h)
NTSENGO	29.5

Nkarhi lowu pimiweke hi vhiki wu nga tirhisiwa ntsena eka mpimohansi lowu lavekaka wa tidyondzo ta *Xitatimende xa kharikhulamu ya Rixaka Tigiredi ta V-12 (XKR)* tanihilaha swi kombisiweke hakona laha henhla, naswona wu nga ka wu nga tirhisiwi eka tidyondzo tin'wana to engetela. Loko mudyondzi a navela ku dyondza tidyondzo to engetela, ku fanele ku engeteriwa nkarhi wo ti dyondza.

XIYENGE XA 2: NTIVISO WA TINDZIMI

2.1 Tindzimi eka Xitatimende xa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambeleo

Ririmi i xitirhisiwa lexi vanhu va humesaka ha xona miehleketo ya vona no kota ku vulavurisana. I xitirhisiwa nakambe xa mfuwo na nkhaso lexi tirhisiwaka exikarhi ka vanhu ku antswisa misava leyi va hanyaka eka yona. Ku dyondza ku tirhisa ririmi hi mfanelo swi pfuna vadyondzi ku ehleketa na ku kuma vutivi, ku phofula ta xiviri, ta matitwelo na mavonelo ya vona, ku tihlanganisa na ku burisana na van'wana na ku hlenga vutomi bya vona. Ri tlhela nakambe ri nyika vadyondzi swifaniso na mianakanyo leyi fuweke, ya matimba na ku enta leyi va yi tirhisaka ku hlenga vutomi bya vona leswaku byi antswa ku tlula leswi byi nga xiswona na ku va byi vonakala ku tlula leswi byi nga xiswona. Hi ririmi leri, ku hambanahambana ka mimfuwo na ka vuxaka exikarhi ka vanhu swa kombisiwa na ku vumbiwa, naswona hi ririmi leri swilo leswi, swi nga cinciwa, swi ndlandlamuxiwa na ku antswisiwa.

2.1.1 Swiyimo (tilevhele) swa Tindzimi

Ku dyondzisiwa ka tindzimi eka Xiyimo xa le Xikarhi ku katsa tindzimi hinkwato ta ximfumo ta Afrika-Dzonga, ku nga, Afrikaans, English, IsiNdebele, IsiXhosa, Sepedi (Sesotho sa Leboa), IsiZulu, Sesotho, Setswana, Siswati, Tshivenda na Xitsonga - ku katsa na tindzimi tin'wana to ka ti nga ri ta ximfumo na tindzimi ta nkamafunandza ku nga, Arabic, French, German, Gujarati, Hebrew, Hindi, Italian, Latin, Modern Greek, Portuguese, Spanish, Tamil, Telugu, Urdu. Hinkwato tindzimi ti nga ti nga dyondzisiwa eka xiyimo xa Ririmi ra le Kaya, Ririmi ro Engetela ro Sungula kumbe Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi.

Ku dyondza ririmi eka Tigiredi ta 4 – 9 swi katsa tindzimi hinkwato ta mafundza eAfrika-Dzonga. Hinkwato tindzimi ta mafundza ti nga dyondzisiwa eka xiyimo xa Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula kumbe Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi. Tindzimi ta nkamafundza ti nga dyondzisiwa eka xiyimo xa Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi laha tindzimi leti ti nga hlulukisiwa.

Ririmi ra le Kaya i ririmi ro sungula ku dyondziwa hi vadyondzi loko Ririmi ro Engetela Ro Sungula ku ri ririmi leri dyondziwaka ku engetela eka ririmi ra le kaya. Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi i ririmi leri mudyondzi a nga yisaka emahlweni a ri dyondza, ku kota ku kurisa vutihlanganisi na ku yisa emahlweni tindziminyingi tanihleswi swi nga hi kona eka Vumbiwa na Pholisi ya tindzimi eka dyondzo. Ririmi ri nga tirhisiwa exikarhi ka vaaki kumbe ndhavuko naswona ri ta kurisa ku aka rixaka na ku twisisana ka mindhavuko leyi katsaneke. Swikolo swo tala eAfrika-Dzonga a swi dyondzisi tindzimi ta le kaya ta van'wana kumbe hinkwavo vadyondzi lava va nga tsarisela ku dyondza kambe va nga ha va na ririmi rin'we kumbe timbirhi leti dyondzisiwaka eka xiyimo xa Ririmi ra le Kaya. Hikwalaho, mavito: Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula, ya vula swiyimo swa vuswikoti leswi ririmi ri dyondzisiwaka eka swona, ku nga ri ririmi ra manana (ra le Kaya) kumbe ririmi leri dyondziweke (tanihi le ka Tindzimi to Engetela). Hi ku landza xikongomelo xa pholisi leyi, swin'wana na swin'wana leswi khumbaka Ririmi ra le Kaya swi fanele ku twisisiwa tanihi xiyimo xa vuswikoti lexi ririmi ri dyondzisiwaka eka xona, ku nga ri ririmi hi roxe.

Xiyimo xa Ririmi ra le Kaya xi nyika vuswikoti bya masungulo byo vulavurisana na vanhu van'wana lebyi lavekaka etindhawini laha ku nga na vanhu na vuswikoti byo tirhisa ririmi eka swa tidyondzo lebyi nga na nkoka eku dyondzeni ka tidyondzo hinkwato ta kharikhulamu. Eka xiyimo lexi xa ririmi, ntshikelelo wu le ka ku dyondzisa vuswikoti bya ku yingisela, ku vulavula, ku hlanya na ku tsala. Xiyimo lexi xi nyika nakambe vadyondzi vuswikoti byo twisisa matsalwa, byo vona vuxongi na byo anakanya leswaku va ta kota ku tivumbela, ku anakanya, na ku fuwisa matwisiselo ya vona ya misava leyi va hanyaka eka yona. Hambiswiritano, ntshikelelo na ntikelo wa Ku yingisela na Ku vulavula ku suka eka Tigiredi ta 7 ku ya emahlweni i wuntsongo loko wu pimanisiwa na vuswikoti byo hlanya no tsala.

Eka **Xiyimo xa Ririmi ro Engetela ro Sungula** ku tekiwa leswaku vadyondzi va hava vutivi bya ririmi leri loko va fika exikolweni. Eka malembe yo sungula ya xikolo, nkongomiso wu le ka ku vumba vuswikoti bya ku twisisa na ku vulavula ririmi - vuswikoti bya masungulo byo vulavurisana na vanhu van'wana. Eka Tigiredi ta 2 na 3 vadyondzi va sungula ku aka vuswikoti bya ku hlaya na ku tsala ehenhla ka masungulo lama ya ku kota ku vulavula. Va tlhela va tirhisa vutshila byo hlaya na ku tsala lebyi se va nga byi dyondza eka Ririmi ra vona ra le Kaya.

Eka Xiyimo xa le Xikarhi na le ka Xiyimo xa le Henhla vadyondzi va ya emahlweni va tiyisisa vuswikoti bya vona byo yingisela, ku vulavula, ku hlaya na ku tsala. Eka nkarhi lowu vadyondzi vo tala va dyondza hi Ririmi ro Engetela ro Sungula, Xinghezi, kutani va fanele va humelerisiwa swinene eka rona. Hikwalaho ka leswi ntshikelelo wukulu eka Ririmi ro Engetela, ro sungula wu fanele wu va eka ku tirhisa ririmi leri eka ku ehleketa na ku anakanya. Leswi swi pfumelela vadyondzi ku hlulukisa vuswikoti bya vona bya matwisiselo, lebyi va byi lavaka ku dyondza tidyondzo to fana na Sayense hi Xinghezi. Eka xiyimo lexi vadyondzi va tlhela va hlaya ngopfu switshuriwa swa matsalwa naswona va sungula ku hlulukisa vuswikoti byo vona swo saseka na byo anakanya hi Ririmi ro Engetela.

Hi nkarhi lowu vadyondzi va sungulaka giredi ya 4, va fanele va ri na vutivi byo antswa byo tirhisa Ririmi ro Engetela ro Sungula mayelana na vuswikoti bya masungulo byo vulavurisana na van'wana na vuswikoti byo tirhisa ririmi eka ku twisisa tidyondzo. Hambiswiritano, ntiyiso hi leswaku vadyondzi va va va nga si kota ku vulavurisana kahle na van'wana hi Ririmi ro Engetela eka nkarhi lowu . Hikwalaho ka leswi ntlhonthlo eka Xiyimo xa le Xikarhi i ku nyika vadyondzi nseketelo eka ta ririmi na ku va nyika kharikhulamu leyi nga ta endla leswaku va fikelela swilaveko leswi languteriweke eka tigiredi leti landzelaka. Swilaveko leswi swi fanele swi endla leswaku vadyondzi va tirhisa ririmi ro engetela hi vuswikoti bya le henhla lebyi nga ta va lulamisela dyondzo ya le henhla kumbe entirhweni.

Eka Xiyimo xa Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi ku tekiwa leswaku vadyondzi va hava vutivi bya ririmi leri loko va fika exikolweni. Nkongomiso eka vadyondzi wa Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi wu le ka ku vumba vuswikoti bya ku twisisa na ku vulavula ririmi - vuswikoti bya masungulo byo vulavurisana na vanhu van'wana. Eka Tigiredi ta 1-3 vadyondzi va sungula ku aka vuswikoti bya ku hlaya na ku tsala ehenhla ka masungulo lama ya ku kota ku vulavula. Va tlhela va tirhisa vutshila byo hlaya na ku tsala lebyi se va nga byi dyondza eka Ririmi ra vona ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula.

Eka tiGiredi ta 4-6 vadyondzi va ya emahlweni va tiyisisa vuswikoti bya vona byo yingisela, ku vulavula, ku hlaya na ku tsala.

Eka nkarhi lowu vadyondzi va ngenaka eka giredi ya 4, va fanele va ringeta ku vulavula Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi eka xiyimo xo vulavurisana na vanhu van'wana. Hambiswiritano, ntiyiso hi leswaku vadyondzi va va va nga si kota ku vulavurisana kahle na van'wana hi Ririmi ro Engetela eka giredi leyi. Hikwalaho ka leswi ntlhonthlo eka Xiyimo xa le Xikarhi i ku nyika vadyondzi nseketelo eka ta ririmi na ku va nyika kharikhulamu leyi nga ta endla leswaku va fikelela swilaveko leswi languteriweke eka tigiredi leti landzelaka. Swilaveko leswi swi fanele swi endla leswaku vadyondzi va tirhisa ririmi ro engetela hi vuswikoti bya le henhla lebyi nga ta va lulamisela dyondzo ya le henhla kumbe entirhweni.

2.1.2 Swikongomelo swo dyondza Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi

2.1.2.1 Swikongomelo hi ku angarhela

Vutindziminyingi

Nkatsakanyo wa tindzimi i xitirhisiwa kumbe maendlelo ya kahle eka ku kondletela vuxaka exikarhi ka munhu na nhlulukiso wa rixaka. Afrika- Dzonga i tiko leri nga ni tindzimi ta 11 leti ringanyetiweke. Swi ni nkoka ku va vana va dyondza tindzimi to engetela va hari eka tigiredi ta le hanshi. Vuhlahlubi byi komba leswaku ku dyondza tindzimi to engetela swi hlulukisa ni ku olovisa miehleketo. Tindzimi to engetela ti dyondzeka hi ku olova loko vana va ri na vutivi byo enela eka Ririmi ra le kaya. Ririmi ra le kaya ri va masungulo lamanene ya ku dyondza tindzimi to engetela eka matirhiselo ya nkatsakanyo wa tindzimi.

Loko vana va sungula ku dyondza ririmi ro engetela eka Giredi ya 1, va fanele ku aka masungulo yo tiya ya swanomo. Tilevhele ta RES kumbe REV, Va fanele va tshama va ri karhi va twa Xitsonga lexo olova lexi va kotaka ku xi twisisa eka mbangu. Ku yingisela mudyondzisi a hlaya switori eka buku leyikulu leyi nga na swifaniso (Tibuku Letikulu) i ndlela leyinene yo endla leswi tanihleswi swi tlhelaka swi seketela nhluvuko wa ku sungula ka litheresi eka vana.

Loko ntwisiso wa vadyondzi wu ri karhi wu kula, va lava nkarhi wo tala wo vulavula ririmi hi tindlela to olova. Va lava nkarhi wa kahle ku fikelela swikongomelo swa vona xik:- eka masungulo ya yena ya ku dyondza ximfumo va nga kombisa hi ku teka swileriso swa ririmi leri dyondziwaka .

Swi ni nkoka ku tekela enhlokweni leswaku loko vana vo kota ku hlaya na ku tsala hi Ririmi ra le kaya, va nga hundzisela vutivi ni vuswikoti lebyi eka ku hlaya ni ku tsala Ririmi ro engetela ro sungula ni ra vumbirhi :

- Ku tiva ku hambanyisa/tsemelela mipfumawulo na mapeletwana lama vumbaka rito
- Ku twisisa ka mapeletelo ya mipfumawulo ya ririmi
- Ku twisisa leswaku maletere ya yimela mipfumawulo na leswaku maletere ya aka marito na swivulwa
- Ku twisisa leswaku tsalwa ri na nhlamuselo ya leswaku ku hlaya i ku twisisa leswi nga eka tsalwa
- Xihlawulekisi xa tsalwa hi leswaku hi hlaya ku suka eximatsini hi ya exineneni
- Mintolovelo hi ku hlaya na ku tsala, hi leswaku loko vadyondzi va ri na vutitshembi eka ku hlaya ririmi ra le kaya va nga hundzisela vutivi lebyi eka ku hlaya RES na REV
- Vundzeni bya vutivi –Vutivi bya ririmi rin'wana byi yisiwa eka ririmi rin'wana, hikokwalaho loko nkongomelo wu ri hi Ririmi ra le kaya swi nyika masungulo eka ndlandlamuxo wa dyondzo eka RES na REV.

Hi tlhelo ra **RES**, vana va fanele ku kota ku hlaya na ku tsala Ririmi ro lero hi vutitshembi loko va ya heta Giredi ya 3, ngopfu loko va ta fanele ku ri tirhisa rona eka Ririmi ro dyondza hi rona eka Giredi ya 4. Hi tlhelo ra **REV** laha nkarhi wu n wu ntsongo wu nyikiweke, lexi nga ta landzeleriwa swinene i mbulavurisano wa swanomo.

Hi ku hlaya tibuku to olova hi tindzimi ta vona ta RES na REV, vana va ta tivonakarisa eka ririmi na ku ndlandlamuxa ntvomarito . Va nga tirhisa swikili swintshwa swa vona swa ku tsala leswi va swi kumeke ku pfuneta ku ndlandlamuxa ririmi ra swanomo (xik. Ku tsala marito eka buku ya ntvomarito i mano ya kahle ku ndlandlamuxa ntvomarito).

Ku khomana hi tlhelo ra mahanyelo na ntwanano

Ntwisiseko wa manghenelo ya Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi i ku tlakusa ku khomana hi tlhelo ra mahanyelo na ntwanano na ku angarhela hlengelo wa vadyondzi va swiyimo swo hambana hambana na nkatsahinkwavo (ririmi, ndzhavuko na rixaka) etlilasini na le xikolweni. Ku dyondza tindzimi swi ndlandlamuxa ku ntwisisa na ku tsakela nhlengelo wa ndzhavuko. Ku dyondza Ririmi rintshwa swi fanele ku katsa mindzhavuko, mintolovelo na mahanyelo xik. “ ku languta ehansi loko u vulavula ni lavakulu, ku khomanisa mavoko loko u khensa ni swin'wana.

Swikolo swi fanele ku vona leswaku ririmi leri dyondzisiwaka hi levhele ya REV i rin'wana ra tindzimi leti to hlawuleka ta Afrika naswona ku hlawula ririmi swi endliwa hi ku vulavurisana na vulawuri bya Xikolo. Xikongomelonkulu xa REV eka kharikhulamu i ku yisa emahlweni matirhiselo ya ndzhavuko wa tindzimi ta Afrika na ku pfuna lava nga vulavuriki ririmi rero ku dyondza ririmi ra Afrika eka levhele ya REV eka Masungulo ya dyondzo ku suka eka Giredi 1. Ndzavisiso wu komba eka swikolo laha Ririmi ro dyondza na ku dyondzisa na swona Ririmi ro engetela ro sungula ku nga Xinghezi kumbe Xibunu, Vadyondzi vo tala va tindzimi ta Afrika a va koti ku hlangana eka mbulavurisano na tintangha ta vona na vadyondzisi eka Tindzimi leti tirhisiwaka (tekaka xiave lexikulu). REV ri ta nyika vuswikoti bya nkateko eka vadyondzi ku humelerisa vuswikoti bya vona eka Tindzimi ku hundza Xinghezi na Xibunu. Vadyondzisi va ta hlohleteriwa ku yisa emahlweni tindzimi ku hundzisa Xinghezi na Xibunu ku angarhela ku hambanahambana ka vanhu na vutidzimibirhi.

2.1.2.2 Swikongomelo swo kongoma

Ku dyondza Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi swi fanele ku endla leswaku vadyondzi va kota ku :

- Kuma vuswikoti lebyi lavekaka eku vulavuleni hi ndlela leyi faneleke eka ririmi leri ku kongomiweke eka rona eka xiyimo xa le hansi;
- yingisela, vulavula, hlaya/langutisa na ku tsala/andlala ririmi hi ku titsheba na ntsakelo. Vuswikoti na matitwelo ya muxaka lowu swi vumba masungulo ya ku va munhu a dyondza vutomi bya yena hinkwabyo;
- phofula hi ndlela yo vulavula na ku tsala leswaku u ta va na ku titsheba eka ririmi,
- tirhisa ririmi na mianakanyo ya vona ku kuma swinyingi hi vona vini na leswi humelelaka evuton'wini bya vona. Leswi swi ta endla leswaku va kota ku phofula mitokoto ya vona na leswi va swi kumaka emisaveni hi ku vulavula na ku tsala;
- tirhisa ririmi ku kuma na ku tirhisa mahungu hi mfanelo loko va dyondza tidyondzo hinkwato ta kharikhulamu hi ku angarhela ku ya hi tinxakaxaka ta mbangu. Ku hlaya na ku tsala mahungu i vutshila bya nkoka eka "minkarhi leyi yo hanya hi mahungu" naswona swivumba masungulo yo dyondza eka vutomi hinkwabyo;
- tirhisa ririmi tanihi ndlela yo phofula mahungu ehenhla nhlokomhaka leyi tolovelekeke; ku tihlanganisa na switshuriwa swo hambanahambana na ku hlaya switshuriwa ku titsakisa, mahungu na vutihlanganisi.

2.1.3 Ku dyondzisa Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi

Ku kota ku dyondza ririmi ro engetela kahle, munhu u fanele ku paluxeriwa rona swinene. Mudyondzisi u fanele ku tiyisisa leswaku vadyondzi va yingisela na ku hlaya Ririmi ro Engetela hi swikongomelo swo hambana. Va lava nkarhi wo yingisela Ririmi ro Engetela ku endlela ku kuma vuxokoxoko na ntwisiso (xik. mahungu) na ntsakelo (xik. Xitori kumbe risimu). Xa nkoka ngopfu va lava nkarhi wa ku hlaya na ku languta Ririmi ro Engetela ku kuma mahungu (xik. ku hlamusela hi ku pfunetiwa hi dayagiramu), ntsakelo (xik. magazini) na ntsakelo wa matsalwa (xik. xitlhokovetselo). Ndzavisiso wu komba leswaku ndlela yo antswa yo hlulukisa ntivomarito i ku hlaya swinene. Hambiswiritano, i swa nkoka leswaku switshuriwa swa mbulavulo, ku tsala na swo voniwa swi va eka xiyimo lexi faneleke eka vadyondzi. Loko tsalwa ri tika, vadyondzi va ta hela matimba naswona a va nga dyondzi nchumu; kasi loko swi olova ngopfu a va nga vi na tlhontho naswona ku dyondza a ku nga humeleri. Ntirho wa nkoka wa mudyondzisi wa ririmi i ku fambelanisa tsalwa na xiyimo xa vadyondzi. Eka Xiyimo xa le Xikarhi hinkwaxo, vadyondzi va fanele ku tshama va ri karhi va titoloveta ku yingisela na ku hlaya switshuriwa leswi nga na ntlhontho.

Vadyondzi va fanele ku tirhisa ririmi ro engetela minkarhi yo tala hi swikongomelo swo hambana. Va lava nkarhi wo yingisela, wo vulavula, wo hlaya no ku nga ri ngopfu ku tsala ririmi ro engetela hi swikongomelo swo tihlanganisa na van'wana (xik: n'wanguano), ku ndlandlamixa vutumbuluxi (xik, ku yimbelela risimu, ku encenyeta), ku ndlandlamuxa vuswikoti bya vutihlanganisi (xik, ku phofula mavonelo, tinhlengetano na ku rungula).

Vadyondzi va fanele ku twisisa xikongomelo lexi va vulavulaka eka xona. Eka Xiyimo xa le Xikarhi hinkwaxo, vadyondzi va fanele ku endla switoloveto swa swanomo leswi swi fambelanaka na ku ndlandlamuxa vuswikoti bya ririmi. I swa nkoka leswaku vadyondzi va nyikiwa xivikontsundzuxo nkarhi hinkwawo eka swanomo ku endlela leswaku va tiva laha na leswi va faneleke ku swi antswisa, Ntirho wa nkoka wa mudyondzisi wa ririmi i ku nyika xivikontsundzuxo xa nkoka lexi nga mbilu ya makambebelelo.

Vadyondzi va fanele va tiva masungulo ya ririmi: vuvulavuri, ntivomarito, mapeletelo na mahikahatelo. Hi ku angarhela, vadyondzisi va ta dyondzisa swiyenge leswi swa ririmi eka mbangu wo karhi. Xikombiso, va nga lemukisa vadyondzi hi xivumbeko na swihlawulekisi leswi tirhisiwaka loko ku nyikiwa swiletelo swa matlhelo (ndzeriso wa tirhisiwa). Ku na ndhawu yo dyondzisa hi ku kongoma/hetiseka na ku titoloveta swona.

Loko ku kunguhateriwa yuniti ya tidyondzontsongo ta mavhiki mambirhi, vadyondzisi va fanele ku pfanganisa switshuriwawuswikoti bya ririmi na masungulo ya ririmi. Va fanele va hlawula muxaka wa tsalwa na nhlokomhaka leswi nga ta tsakisa vadyondzi; ku dyondza kuntsongo ku ta fikeleriwa loko vadyondzi va nga nghenelerisiwi na ku hlohloteriwa. Xikombiso, nhlokomhaka ya xitsalwana xa mavonelo xi nga va 'Xikolo xa mina' Vadyondzisi va fanele va sungula nhlokomhaka hi ku yingisela na/kumbe ku hlaya, va vumba vutivi bya ririmi na ntivomarito leswi lavekaka eka ku vulavula. Xikombiso, vadyondzi va nga hlaya xitshuriwa xo koma lexi andlalaka ntivomarito na swivumbeko swa ririmi. Loko vadyondzi va tiva ririmi leri fanele eka nhlokomhaka leyi, va nga endla nghingiriko wo tsala xivulwana xivulwa. Leswi swi ta nyika nkarhi wo tala wo tirha na ririmi. Vadyondzi va fanele ku nyika xivikontsundzuxo eka maendlelo hinkwawo ya makambelelo na nghingiriko wo kambela eku heteleleni.

Eka Tigiredi ta 1-3, i swa nkoka leswaku:

- ku va na nkongomiso/eka ku yingisela na ku vulavula
- ku va na ku ya emahlweni ka nseketelo wa nhluvukiso wa ntivomarito, mavumbelo ya xivulwa na ndzimana,
- na vuvulavuri eka mbangu
- vadyondzi va tirha hi matsalwa yo hambanahambana lama katsaka na switshuriwa swa swo voniwa.
- Matsalwa lama ya ya ya tika ku ya emahlweni hi tigiredi.

2.1.4 Vuswikoti bya Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi

Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi ri ta dyondzisiwa eka Giredi 1 ku fika 3 eka tindzimi hinkwato ta 11. Nkongomelo wa Ririmi ro engetela ra vumbirhi i ku tumbuluxa mbulavurisano wa matirhiselo ya swa nomo. Kharikhulamu ya Ririmi ro engetela yi ta katsa vuswikotinkulu lebyi :

<ul style="list-style-type: none"> • Ku yingisela na ku vulavula : Mbulavurisano wa swa nomo na nhluvukiso wa matirhiselo ya ririmi 	Vuswikoti bya ku ehleketa na ku ehleketisisa na xivumbeko xa ririmi na matirhiselo, leswi pfanganisiweke eka ku yingisela na ku vulavula na vuswikoti bya masungulo ya literesi
<ul style="list-style-type: none"> • Vuswikoti bya masungulo ya literesi : (Ndzemuko wa ntivomipfumawulo na mipfumawulo , ku hlaya na ku tsala) 	

Nkongomiso wa REV wu le ka ku dyondzisa mbulavurisano wa ririmi na ku ndlandlamuxa vuswikoti bya masungulo. Nkongomiso wu ta kongoma ngopfu eka migingiriko ya ku yingisela na ku vulavula leyi katsaka ku dyondza ku xeweta, ku landzelela swileriso, ku endla swikombelo hi ku tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi na ku teka xiave eka min'wanguano yo olova hi ku tirhisa ririmi ra swichupuchupu.

Loko mudyondzisi a dyondzisa ro sungula Ririmi ro Engetela ro Sungula eka Giredi ya 1, u fanele ku va na ndlela yo olova yo tivisa vadyondzi va yena lavatsongo miehleketo ya 'Ririmi ro Engetela'. Ndlela leyinene yo endla sweswo hi leyo tirhisa phaphete leyi nga thiwaka vito hi ririmi ro engetela, xikombiso, Rirhandzu wa *Phaphete*. Eka dyondzo leyo sungula, mudyondzisi u tivisa phaphete eka vadyondzi na ku va byela leswaku Rirhandzu a nga swi koti ku vulavula ririmi ra vona ra le kaya; u kota ntsena ku vulavula Xitsonga, hikokwalaho va ta boheka ku n'wi vulavurisa hi Xitsonga. Kutani Rirhandzu u ta va xihlawulekisi xa nkarhi hinkwawo wa tlilasi xo dyondza REV. Mudyondzisi a nga ha va tivisa phaphete ya vumbirhi (xik. Phaphete` Nyiko) ku endlela leswaku a ta kota ku va kombisa leswi va hlamurisanaka xiswona na van'wana hi REV etlilasini (xik: ku xewetana).

Loko ririmi ri dyondziwa hi swanomo, swi lava leswaku ku va na ku vuyelela ko tala ku pfuna eka ku bela enhlokweni. Swinsin'wana swo encenyeta, swithlokovotselo, switori swo hlayeriwa swo vuyelela na ku hlaya swin'we swi fanele ku va misingiriko leyikulu ya kharikhulamu ya REV. Vana va nga dyondzisiwa ndzandzeleriso wa ririmi, xik, ku xeweta. Ndlela yin'wana leyi nga tirhaka swinene i ya Angulaendla leyi yi nga ndlela ya mbulavurisano wo nkambulavulo, xik. vana va angula eka swiletelo na swileriso hi ndlela yo nyanyula hi mitlangu yo fana na 'Simon uri... Swinsin'wana swa swendo na swithlokovotselo hi swin'wana swa Angulaendla. Ku vuyelerisa swinsin'wana swa ntivomarito na swichupuchupu swa ririmi leswi dyondziweke eka switori (swo byeriwa na swo hlayiwa), swinsin'wana na swithlokovotselo swi fanele swi va misingiriko ya ntolovelo.

Ntivomarito ya nkoka na swivulwana swo koma swo huma eka switori, swinsin'wana na miencenyeto swi nga tirhisiwa eka mbangu wa le tlilasi ku va katsa eka ntolovelo wa masiku hinkwawo na ku va engetelela nkarhi wo tikumela swilo hi voxe no swi tirhisa. Marito ya le khumbini ya nga endliwa ku tsundzuxa mudyondzisi na vadyondzi hi ntivomarito la ma nga dyondziwa. Loko vana vo kota ku tsala hi Ririmi ra le Kaya, marito lawa ma fanele ku tsariwa eka tidikixinari ta vona (eka tibuku ta ntivomarito) swi tirhisiwa eka ntivomarito ya mitlangu na tiphazili

Loko vana vo kota ku hlaya na ku tsala hi Ririmi ra le Kaya (loko ku ya hela Giredi ya 1), va nga swi tirhisa tani hi xitirhisiwa xo dyondza REV. Xik, va nga hlaya Tibuku letikulu leti nga na swifaniso na tsalwa ro olova na mudyondzisi wa vona. Va nga hlaya nkandziyiso etlilasi hi REV (xik. mimfungho, marito ekhumbini, tiphositara), va hlaya tibuku to olova hi REV loko ti ri kona eka khona yo hlayela eka yona. Va nga tsala marito lamantshwa eka tidikixinari ta vona va ma dyondza. Leswi swi ta nyika vana ku ti humelerisa eka REV ni ku va endla va ndlandlamuxa ntivomarito.

Kharikhulamu ya REV ya Masungulo yi lulamisiwile hi ndlela leyi:

- vundzeni, minongoti na vuswikoti lebyi faneleke ku dyondzisiwa hi kotara
- swiletelo swa maavelo ya nkarhi
- Swiringanyeto swa makambeleso ya swa nkamafundza
- Nongonoko wa switirhisiwa leswi bumabumeriweke hi giredi

2.1.5 Tinxaka ta vutivi byo hlaya no tsala

Tidyondzo ta REV ti fanele ku katsa vutivi bya ku tsala na ku hlaya swanomo, swo voniwa, swo hlayeriwa na swo twiwa. Vadyondzisi va hlohleteriwa ku tirhisa Ririmi ra le Kaya ku pfuna ku dyondzisa REV laha swi ringaneleke no nyiketela ntirho wo karhi. Alifabete na tsalwa leswi tirhisiwaka eka Tindzimi ta Afrika swa fana na le ka Xinghezi na Xibunu xik. vadyondzi va REV va ta kota ku hlayela na ku lemuka tinomboro kambe va ta fanela ku dyondza mavito ya tinomboro hi ririmi lerintswa. Ku tirhisa swinsin'wana swo hlayela na swithlokovotselo swi ni nkucetelo ku dyondzisa mavito ya tinomboro, masiku ya vhiki, tinhweti ta lembe ni swin'wana. Endlelo ro dyondzisa ndzemuko wa mipfumawulo swi ta ya hi ririmi leri nga eku dyondzisiweni.

Ku rungula xitori xi pfuniwa hi switirhisiwa swo voniwa na swo twiwa swi hlohloteriwahi ku tivisa masungulo yo hlaya no tsala. Tibuku letikulu na tiphositara ta mbhurisano na swo voniwa ntsena swi bumabumeriwa eka Giredi ya 1. Eka Giredi ya 2 matsalwa lawa nga na marito ya nkoka na swichupuchupu swa ririmi ma fanele ku tirhisiwa. Eka Giredi ya 3 matsalwa lawa nga na marito lawa ya vuyelelaka, swichupuchupu swa ririmi na swivulwa swi fanele ku tirhisiwa ku tlakusa masungulo ya ku hlaya na ku tsala.

Ku Yingisela na ku Vulavula

Ku dyondza ririmi ro engetela swa fananyana na ku dyondza ririmi ra le kaya handle ka ku ri swona swi humelela endzhakunyana ka nkarhi evuton'wini bya vana. Eka lembe ro sungula ra vutomi bya vona, vana va twa mbulavulo wukulu wa ririmi ro olova eka mimbangu yo karhi, leswi swi va pfunaka hi katsongotsongo ku tswonga ntivoririmi na ntivomarito wa ririmi ra vona ra le kaya. Endzhaku ka lembe kumbe ku tlula va sungula ku vulavula ririmi ra vona ra le kaya kambe ku nga ri hi swivulwa swo hetiseka. Va sungula hi ku vumba rito rin'we kumbe mambirhi, lama va ma tirhisaka ku vula tinhlamuselo na swikongomelo swo hambanahambana. Va kota ku twisisa ririmi ro tika ku tlula leswi va kotaka ku vulavurisa xiswona.

I swa nkoka ku va vadyondzisi va tsundzuka mhaka leyi loko vana va ri karhi va dyondza ririmi ro engetela. Eka Giredi ya 1, vadyondzi va lava ku kombiwa ku tirhisa ngopfu ririmi ra swanomo hi ndlela ya swihungwana / mintsheketo na swileriso swa le tllasini. Ku runguleriwa swihungwana na ku garingeteriwa mintsheketo i ndlela ya kahle swinene ya ku va vana va dyondza ririmi ro engetela. Mudyondzisi u fanele ku:

- hlawula xihungwana xa xivumbeko xo olova, xa mbuyelelo na ku pfumelela ntivomarito na ntivoririmi ku tirhisiwa ririmi leri dyondziwaka hi swichupuchupu
- tirhisa ririmi lero olova swinene, ku vulavula hi ku nonoka kambe hi ndlela ya ntumbuluko;
- tirhisa swikoweto, swifaniso na minchumu ya ntiyiso ku seketela ntwisiso wa vadyondzi wa swihungwana
- rungula xihungwana ko hlayanyana, a ya a ri karhi a katsa vadyondzi, xikombiso, hi ku hlavelela laha ku vuyeleriwaka
- tsala marito (ntivomarito) eka swikombakombana a ma veka/namarheta ekhumbini.

Yin'wana ndlela ya ku komba vadyondzi ririmi ro engetela i ya ku yingisela switori (kumbe switshuriwa swa timhaka ta ntiyiso) swi hlayiwa hi mudyondzisi. Mudyondzisi u hlaya eka Buku Leyikulu, leyi nga na swifaniso yi tlhela yi tsariwa hi maletere lamakurisiweke lama nga voniwaka hi vadyondzi hinkwavo. Leswi swi vuriwa '**Ku hlaya swin'we**'. Kun'wana ku pfuna ka Ku hlaya swin'we hileswaku, handle ka ku va nghingiriko wa kahle wa ku yingisela, swi tlhela swi kurisa **masungulo ya ku hlaya na ku tsala** ka vadyondzi. Xikombiso: Vadyondzi va dyondza minongoti ya swo tsariwa (xik. Leswaku hi sungula ku hlaya emahlweni ka buku hi ya hetelela emakumu / endzhaku ka yona; na leswaku hi hlaya hi suka eximatsini hi ya exineneni, na kusuka ehenhla ku ya ehansi ka pheji), na leswaku va sungula ku lemuka marito yangari mangani ya ririmi ro engetela (xik. tona, yena). Vadyondzi va fanele ku tiva nghingiriko wa Ku hlaya swin'we tanihleswi va nga ta va va wu endla eka tidyondzo ta vona ta Ririmi ra le Kaya na RES. Swi tava na nkucetelo loko xitori xo lexo xi runguriwa hi Ririmi ra le Kaya, RES na REV laha swi kotekaka.

Yin'wana ndlela ya ku tivanisa vadyondzi na ririmi ro engetela hi leya ku tirhisa swileriso swo olova laha va angulaka hi ku endla kunene, xik. Mudyondzisi u ri: '**Tana haleno, Ntsako,**' a ri karhi a kombisa hi xikoweto, kutani mudyondzi a angula hi ku ya eka mudyondzisi. Endlelo leri, ri vuriwa **Angulaendla** ri pfuna hikuva mudyondzisi u hatla a swi vona loko Ntsako a twisisa kumbe a nga twisisi, kutani a n'wi hlohlotela hilaha swi faneleke, a nga nyika nhlamulodyondzo a ku-'Famba Ntsako,' kumbe a vuyelela xileriso hi ku nonokanyana a ri karhi a tshikelela xikoweto xa kona hi matimbanyana. Ririmi ra le tllasini (xik. Tana emahlweni ka tllasi u tshama emeteni) ri nyika nkarhi wo tirhisa endlelo ra Angulaendla. Swinsin'wana leswi fambaka na ku endla naswona hi yin'wana ndlela ya kahle swinene yo katsa ririmi na nghingiriko wo endla kunene hi ndlela leyi seketelaka ku twisisa na ku tsundzuka ririmi.

Ku pfuna ka maendlelo lamanharhu lama hlamuseriweke laha henhla (Ku yingisela switori, Ku hlaya swin'we na (Angulaendla) hi leswaku hinkwawo ya kongomisa eka ku dyondza ririmi hi ku yingisela na ntwisiso. Leswi swi hunguta mpingu wa ku va vadyondzi va vulavula, swi hunguta nchavo na ku va pfumelela ku kongoma ngopfu eka ku twisisa ririmi. Hambiswiritano, ku va vadyondzi va va vatirhisi lavanene va ririmi, va boheka ku titoloveta ku vulavula.

Eku sunguleni, ririmi ro vulavula ra vadyondzi ri ta va lera ndzandzeriso-swinsin'wana leswi beriweke enhlokweni, swinsin'wanaencyeto na swithokovetselo, na **ririmi ndzandzeleriso** leri dyondziwaka hi **swichupuchupu swo hetiseka**, xikombiso, 'Avuxeni. Ku njhani?' 'Ahee! Ndzi pfukile ku njhani wena?' Kambe hi katsongotsongo, loko vadyondzi va ri karhi va sungula ku twisisa ririmi ro engetela, va fanele ku sungula ku vulavula, va sungula hi ku vula rito rin'we kumbe mambirhi. Xikombiso, hi ku hlamula xivutiso xa mudyondzisi lexi nge: 'Xana u xi rhandzile xitori lexi?' mudyondzi a hlamula a ku, 'Ina' kumbe 'E-e.'

Mitlangu i ndlela ya kahle yo tiyisa ririmi na ku katsa vana eka ku dyondza. Xik: mudyondzisi a nga tirhisa xirhendzevutana ku dyondzisa ririmi ndzandzeleriso. N'wana wun'we a nga sungula a vutisa aku '**U mani vito ra wena?**' A hlamula aku (xik: Tsaki) Na kambe ku vutisa loyi a landzelaka '**I mani vito ra wena?**' swi endlisa sweswo ku kondza hinkwavo va nghenelela.

Ekusunguleni, ririmi ra vadyondzi ra ku sungula ku vulavula ri fanele ku tirhiseriwa xikhafula (h.l. ri nyikiwa xivumbeko xo karhi na ku seketeriwa). Xikombiso, vadyondzi va nga sungula ku endla swintlangwana hi switori leswi mudyondzisi a va runguleleke swona, va endla n'wangulano hi swona. Hi ku pfunetiwa hi mudyondzisi, vadyondzi va nga rungula xiphemu xa xitori hi ku tirhisa swipfuno (xik. Swipfalangohe,tiphaphete, sw n sw). Mudyondzisi u fanele ku vona leswaku vadyondzi hinkwavo va kuma nkarhi wo vulavula ririmi lerintshwa eka mbangu lowu hlayisekeke no seketeriwa. Tanihleswi vadyondzi va nga ta ya emahlweni hi rivilo ro hambanahambana, mudyondzisi u fanele ku va pimela minkarhi yo vulavula ku katsa ku kombetela na ku vula mavito ya minchumu eswifanisweni na le tllasini na sw na sw. Loko vadyondzi va ri karhi va tlakuka na tigiredi, mudyondzisi u fanele ku langutela leswaku vadyondzi va ya va vulavula ngopfu na leswaku leswi va swi vulaka swi ya swi lehanyana.

Switoloveto swa ku yingisela na ku vulavula swi lulamisiwa hi ku ya hi minkongomelo. Ku bumabumeriwa leswaku mudyondzisi a hlawula minkongomelo yimbirhi hi kotara eka Giredi ya 1 na ya 2 na minharhu eka Giredi ya 3. Mudyondzisi u fanela ku hlawula minkongomelo leyi nga ta endla leswaku a dyondzisa ririmi ro engetela. Minkongomelo leyi yi fanela ku va yi tolovelekile eka vadyondzi, ngopfungopfu leyi dyondziweke eka Ririmi ra le Kaya, na RES.

Xivangelo xa ku tirhisa minkongomelo leyi i ku endla leswaku ku tshama ku tirhisiwa ntivomarito na swivumbeko swa ririmi eka mimbangu leyi twalaka. Xik. marito lama nga na vuxaka na miri (xikandza, mahlo, tindleve, nhompfu, nomo, makatla, milenge, mikondzo) na laha swi kumekaka kona. (Komba _____ xa wena ; Leyi i _____ ya mina. Leswi i _____ swa mina). Marito lama ma fanele matwiwa hi ku vuyelela eka mbangu; vadyondzi va fanele ku nyikiwa nkarhi wo ma tirhisa. Vadyondzi va ta tsundzuka ni ku tirhisa ntivomarito ntsena loko ntivomarito na swivumbeko swa ririmi swi tsundzukiwa na ku tirhisiwa nakambe.

Ku Hlaya na ku Tsala ka Masungulo

Eka REV ku kongomisiwile ngopfu eka kU sungula kuhluvukisa masungulo ya ku hlaya na ku tsala ya nga ya ririmi ra swanomo hi ku yingisela na ku vulavula (swinsin'wana, swithokovotselo, swichupuchupu swa ririmi, swileriso, na ku rungula switori), ndzemuko wa ntivomipfumawulo (ndzemuko wa mpfumawulo na hi laha mipfumawulo leyi yi twananisiwaka ha kona ku vumba marito), ndzemuko wa nkandziyiso, vutivi bya mpfumawulo (vuxaka bya mpfumawulo wa letere, ku hundzuluxa, ku twananisa, ku avanyisa) na vuswikoti byo sungula bya ku tsala.

Vutshila byo sungula byo hlaya (Xik. ku kombetela xanchumu, ku hlaya swifaniso, ndzandzelerisano wa swifaniso, ni swin'wana.) swi tivisiwa hi ku rungula xitori, Ku hlaya swin'we na ku hlayela swi kombisiwa hi mudyondzisi. Ku ya eku heteleleni ka Giredi ya 3, migingiriko ya masungulo yo tsala yi nghenelelana na migingiriko ya masungulo yo hlaya.

Ndzemuko wa ntivomipfumawulo na mipfumawulo

Eka masungulo ya dyondzo ku hundzuluxa ririmi ro tsariwa i swanomo hi ku tirhisa ndzemuko wa ntivomipfumawulo na vutshila bya mipfumawulo. Hinkwaswo swi ni nkoka no tshembeka ku vhumba vuswikoti byo hlaya bya n'wana.

Miehleketo yo dyondzisa Vutshila bya Ndzemuko wa ntivomipfumawulo na mipfumawulo byi katsa leswi :

- U twa mipfumawulo leyi vuyelerisiwaka (tlangu wa marito) eka swinsin'wana na switlhokovotselo
- U phokotela marito eka swivulwa swa mbulavulo
- U phokotela mapeletwana eka marito ya mbulavulo
- U ava marito ya mbulavulo hi mapeletwana a tlhela a ma twananisa nakambe
- U kombisa mipfumawulo yo hambana yo sungula /exikarhi/ eku heteleleni ka marito ya mbulavulo
- U phokotela mipfumawulo hi wun'we wun'we eka marito ya mbulavulo
- U ava marito ya mbulavulo hi mipfumawulo a tlhela a ma twananisa nakambe
- U komba vuxaka bya letere na mpfumawulo

Mhaka ya mbulavurisano na ku dyondzisa vuxaka bya mpfumawulo wa letere eka ririmi lerintswa swi fanele ku teka ndzhawu eka Giredi ya 3. Eka nkarhi lowu mipfumawulo eka Ririmi ra le Kaya na RES swi ta va ematshan'wini. Mbulavurisano wu ta va hi swo fana na swo hambana hi mipfumawulo ya maletere ya tialifabete eka REV, xik. Letere "a" ant (English); "a" appel (Afrikaans) and "a" apula (Xitsonga).

Ku Hlaya Swin'we

Ku hlaya swin'we i maendlelo lawa ya tirhisiwaka ngopfu eka dyondzo yo hlaya lowu nga ta tirhisiwa ku antswisa vuswikoti bya ku hlaya eka REV ku suka eka Giredi ya 1 ku ya emahlweni. Ku hlaya swin'we i swa nkoka eka ririmi na ku antswisa dyondzo ya ku hlaya no tsala. Xikongomelo xa ku hlaya swin'we eka Tigiredi ta 1- 3 i ku paluxa vadyondzi eka REV hi ndlela leyi twalaka, na le ka mbangu lowu seketelaka. Swi tlhela swi antswisa ku hlaya na ku tsala ka vadyondzi eka ririmi ro engetela ra vona. Eka levhele ya Giredi ya 1 mudyondzisi u fanele ku:

- Hlawula switshuriwa swo olova leswi kurisiweke (xik: Buku leyikulu, Tiphositara to vulavurisana) leswi nga na swifaniso swo vonaka.
- Katsa vadyondzi eka ku vulavula hi swifaniso na ku vulavula hi leswi humelalaka ;
- Ku hlaya xitori mayelana na xifaniso;
- Nghenelerisa vadyondzi ku engeta na kambe leswi hlayiweke eka xitori

Eka Tigiredi ta **2 na 3** xitshuriwa xa ku Hlaya Swin'we (Tibuku letikulu) xi fanele ku katsa **marito, ririmi ra swichupuchupu na swivulwa swo koma**. Mudyondzisi u fanele ku:

- Vulavula hi swifaniso na vadyondzi leswaku va twisisa marito.
- hlaya tsalwa ko tala ari karhi a kombetela hi rintihoko kumbe xo kombetela leswaku vadyondzi va kota ku landzelela ku ya emahlweni eka tsalwa.
- Vutisa swivutiso hi xitori .
- Nghenelerisa vadyondzi hi katsongotsongo eka ku 'hlaya' xitori.
- Tsala marito ya nkoka eka (swikombakombana) ya swifaniso a ma vekela eka khumbi (ma nga tirhisiwa ku dyondzisa ku letela, pfuxeta ni le ka mitlangu)

Ku Twisisa

Eka Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi nkongomelo wu le ka ku yingisela na vutshila bya ntwisiso. Leswi swi tumbuluxiwile hi ku aka ntivomarito na ku vutisa swivutiso leswi nga ta endla leswaku vana va hlaya xitshuriwa. Mudyondzisi u fanele ku sungula hi ku va vutisa swivutiso swo olova xik. I mani... ?, I yini...? kwihi....?

2.1.6 Xivumbeko xa Ririmi na Matirhiselo

Eka Tigiredi 1-3, ntivomarito na ntivoririmi swi dyondzisiwa swi nga kunguhatiwanga hi ku paluxeriwa eka Ririmi ro mbulavulo. Leswi nga kunguhatiwangiki swi nga endliwa hi ku yingisela switori, ku hlaya swin'we, swinsin'wana na swithokovotselo, Angulaendla, ririmi ra swichupuchupu na ririmindzandzeleriso.

Xikombiso loko mudyondzisi a dyondzisa xitori xintshwa u ta dyondzisa ntivomarito a tirhisa swifaniso kumbe switirhisiwa swa ntiyiso. U ta tsala marito eka swikombakombana a tiveka eka khumbi ra marito. U ta tirhisa swilo leswi eka ku letela na mpfuxeto a swi ngenisa ni le ka migingiriko yo fana na mitlangu.

2.1.7 Tinhlokomhaka na Minkongomelo

Tinhlokomhaka na minkongomelo swi fanele ku hlawuriwa hi vukheta leswaku ririmi na ntivomarito swi ta tirhisiwa nakambe minkarhi hinkwayo hi ndlela yo dyondza. Mikongomelo yo fana na Mina yi nga landziwa hi Ndyangu wa ka hina, Xikolo xa mina ni swin'wana. Minkongomelo leyi na tinhlokomhaka ti nga vuyelerisiwa ni ku ndlandlamuxiwa eka Giredi ya 2 na ya 3. Minkongomelo yi fanele ku lulamisiwa leswaku yi ta kurisa ririmi. Minkongomelo yi fanele ku kunguhatiwa hi ndlela leyi yi nga ta ndlandlamuxa ririmi ku tirhisiwa ku aka nhlanganano wo hanyisana swin'we eswikolweni ni hinkwako.

Minkongomelo leyi ehleketeleriwaka:

Giredi 1	Giredi 2	Giredi 3
Mina na Miri wa mina	Mina na Miri wa mina	Mina na Miri wa mina
Vanghana	Vanghana	Vanghana
Kaya ra mina	Kaya ra mina	Kaya ra mina
Ndyangu wa ka hina	Ndyangu wa ka hina	Ndyangu wa ka hina
Swiambalo	Ku ya emavhengeleni	Ku ya emavhengeleni
Exikolweni	Exikolweni	Exikolweni
Maxelo	Maxelo	Maxelo
Swiharhi	Swiharhi	Swiharhi
Vanhu lava va hi pfunaka	Vanhu lava va hi pfunaka	Vanhu lava va hi pfunaka
Swakudya	Swakudya	Swakudya
Mitlangu	Mitlangu	Mitlangu
		Tinguva
		Vutleketli/Swifambo
		Purasi
		Mitlangu
Ku tlangela (masiku ya ku velekiwa, minkhuvo, ni swin'wana.)	Ku tlangela (masiku ya ku velekiwa, minkhuvo, ni swin'wana.)	Ku tlangela (masiku ya ku velekiwa, minkhuvo, ni swin'wana)

2.1.8 Vudyondzisi ni Tindlela ta Madyondzisele

Vudyondzisi byi fanele ku hlohletela nhlanguano no dyondza hi ku avela vutivi hi ku tirhisa ndlela yo dyondza hi ximbirhi-mbirhi, na migingiriko ya swintlawana naswona vadyondzi va fanele va nyikiwa nkarhi wo tala wo humesela matitwelo ya vona erivaleni hi ririmi lerintshwa hi ku tirhisa ririmi ra swichupuchupu (ku hlamula eka ku xewetana, ku ti katsa eka min'wanguano, ku tlanga mitlangu ya ririmi, swinsin'wana swo encenyeta na swin'wana). Ku dyondza hi ku tirhisa switwi swa miri hi tindlela to tala swa hlohleteriwa. Ririmi lerintshwa ri fanele ri dyondziwa hi ndlela yo nyanyula hi ku tirhisa ku yimbelela hi ku vuyelela, angulaendla, ku tlanga ntlangu, ku yimbelela swinsin'wana swo encenyeta na swithokovotselo leswi swi fanele swi seketeriwaka hi leswi voniwaka, leswi twiwaka ni migingiriko yo famba-famba no rhendzeleka. Vadyondzisi va fanele va lavela vadyondzi nkarhi wo tirhisa ku kombisa vuswikoti byintshwa lebyi va byi kumeke eka ririmi (ku xeweta hi tindzimi tinharhu, ku yimbelela tinsimu to tlangela ku velekiwa, swikhedzekhedze swin'wana swa minkhuvo ya xikolo na masiku yo hungasa na swin'wana).

2.1.9 Malawulelo ya Tilasi ni Switirhisiwa

Afrika- Dzonga yi ni tililasi to dyondzela leti fuweke hi ku hambana ni ku amukelana. Swi tolovelekile ku va ni vadyondzi lava vulavulaka Tindzimi to tlula Ririmi rin'we ra le Kaya yin'we kambe va nga ti tirhiseki ku dyondza hi tona exikolweni. Eka mimbangu yin'wana Ririmi ra Vumbirhi(REV) ri nga va Ririmi ra le Kaya eka van'wana vadyondzi. Eka mimbangu yotano mudyondzisi wa REV u fanele a kunguhata migingiriko ya yena yi katsa na vavulavuri va Ririm ra le kaya na vadyondzi va REV. Vadyondzisi va fanele va tirhisa vavulavuri va Ririmi ra le Kaya tani hi swikombiso ni ku seketela, ku rhanga ndlela va dyondzisa tintangha ta vona laha va nga kotaka ku seketela vadyondzi va REV (lava nga ri ki vavulavuri va rona).

Ku tirhisiwa ka Ririmi ra le kaya ku fanele ku tirhisiwa eku sunguleni tani hi nseketelo eka ku dyondzisa Ririmi ra Vumbirhi. Khumbi ra marito ri nga tirhisiwa ku tsundzuxa vadyondzisi na vadyondzi va ntivomarito lawa ya tirhisiweke eka tindzimi leti tinharhu to hambana. Vadyondzisi va hlohleteriwa ku tirhisa mimfungho ya mihlovo ku hambanisa marito ya Ririmi ra le Kaya, Ririmi ro Engetela ro Sungula na Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi. Mitlangu ya Ririmi ku fana na "Simon u ri ndzi nhlori" na yin'wana, yi fanele ku tirhisiwa ku dyondzisa swiphemu swa ririmi na marito. Switirhisiwa swo fana na (Minchumu ya xiviri, tiphositarata mbulavurisano, tibuku letikulu, nhlengelo wa switori, tinsimu ni swithokovotselo, swipfalanghohe, tiphaphete ku katsa na tibuku letikulu, leti nga endliwa hi vadyondzisi na vadyondzi na tibuku ta zikizaka swi fanele ku tirhisiwa.

2.2 Makambelo eka Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi

Makambelelo eka (REV) ya ta va yo ka mafundzha ya nkarhi hinkwawo (ku hlamula eka ku xewetana, Ku endla swileriso, swiletelo, ku yimbelela swinsin'wana swo encenyeta na swithokovotselo, ku nghenelela eka nangulano'ku teka xiave eka swintlangwana, ku hlamula eka switori, ku vula mavito ya minchumu na swin'wana.) Makambelelo yo tala ya fanele ya endliwa hi ku languta, ku hlamula hi nomo na hi ku endla. Mudyondzisi u ta rhekhoda hi ku tirhisa nongonoko wo kambisisa. **Ririmi ra Vumbirhi ro Engetela a ri nga katsiwi eka ku hundzisa mudyondzi eka ntlawa lowu landzelaka eka Tigiredi 1 - 3.**

2.3 Maavelo ya Nkarhi

Nkarhi lowu bumabumeriweke wo dyondzisa Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi eka Xiyimo xa le Xikarhi i awara yi 1 hi vhiki. Swikolo swi hlohloteriwa ku tirhisa tindlela ta vutshila ku tiyisisa leswaku REV ri kuma awara yi1 hi vhiki eka Tigiredi 1-3. Nongonoko lowu landzelaka wa nkarhi wu ringanyetiwele:

- **4 wa tipheriyodo x 15 wa timinete eka REV hi vhiki (Musumbunuko ku fika Ravumbirhi)**
- **Tipheriyodo ti 3 x 20 wa timinete eka REV hi vhiki (xik.. Musumbunuko ku fika Ravunharhu)**
- **Tipheriyodo ti 2 x 30 wa timinete eka REV hi vhiki (xik. Musumbunuko ku fika Ravumune)**

Mphakelo wa vadyondzisi wu fanele ku lulamisela timhaka ta nongonoko wo komba tidyondzo na mikarhi eka REV.

2.4 Ku Tlakusiwa na Ndlamuxovuswikoti hi ka Tsongotsongo: Tigiredi 1 - 3

Swilaveko swa ku tlakusiwa na ndlamuxovuswikoti hi ka tsongotsongo eka Tigiredi 1 ku fika eka 3 a swi nga cincisiwi hi maendlelo ya ku simekiwa ka Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi(REV). Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi a ri nga tirhisiwi eka ku tlakusiwa na ku ndlamuxo vuswikoti hi ka tsongotsongo.

2.5 Ku Rhekhoda na ku Vika: Tigiredi 1 - 3

Ndlamuxo vuswikoti bya mudyondzi eka Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi wui fanele ku landzelerisiwa hi ku hlayisa vumbhoni hi ndlela ya matirhelo ya mudyondzi hi kotara hi ku tirhisa nongonoko wa swi laveko ,tinotsi to xopela vuswikoti ni swin'wana Swikolo(Vadyondzisi) swi kuceteriwa ku vika eka matirhelo ya mudyondzi eka Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi hi ku humesa khadi ra mbuyelo hi kotara.

2.6 Swipfuno swo Dyondza no Dyondzisa

Mudyondzisi u fanele a va na :

- a) Xitatimende xa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambeleo
- b) Language in Education Policy (LiEP)
- c) Tidikixinari na tireference books (bilingual and multilingual dictionaries; thesaurus; encyclopaedia, a good grammar reference book, etc.)
- d) Swingolongondzwana swa ku dyondzisa Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi eka Xiyimo xa Masungulo:
 - Nkunguhato wa dyondzo;
 - Tibuku Letikulu;
 - Tiphositara ta mbulavulo na minkongomelo ya REV;
 - Nkatsakanyo wa switori, swithokovetselo na swinsin'wana;
 - Swotwiwa (TiCD) leswi nga na tinsimu, swithokovetselo swo encenyeta na min'wanguano
- e) Fayili/Buku ya Mudyondzisi ya Switirhisiwa: ku nga va fayili leyi endliweke hi swingolongondzwana leswi hlengeletaweke hi mudyondzisi kumbe buku ya Mudyondzisi leyi tumbuluxeriweke ku xavisiwa.
- f) ku fikelela switirhisiwa swo hlaya etlilasini, xikolo/layiburari ya tiko swi kondletela vadyondzi ku hlaya
- g) Swotwiwa/Swovoniwa

XIYENGE XA 3: MAKAMBELELO EKA RIRIMI RO ENGETELA RA VUMBIRHI GIREDI 1-3

GIREDI 1	GIREDI 2	GIREDI 3
<ul style="list-style-type: none"> A hlamula eka ku xeweta ko olova hi ku tirhisa ririmi ra swichupuchupu(xik. Avuxeni.) U hlamula eka ku xewetana ko olova na ku lelana U yimbelela swinsinwana swo olova ni ku endla encenyeto hi ku leteriwa hi (mudyondzisi , hi va mbirhi na hi mitlawa leyitsongoi, tinsimu leti yelanaka na nkongomelo kumbe nhlokomhaka leyi hlawuriweke) U tlhokovetsela swithhokovetselo swo olova na ku encenyeto hi ku leteriwa hi mudyondzisi, hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongoi leyi yelana na nkongomelo lowu hlawuriweke U hlamula eka swiletelo (xik: yima, tshama ehansi) U landzelela swiletelo swo olova swa le ttilasini (xik: phokotela mavoko) na mudyondzisi na hi vambirhimbirhimbirhi. U kombetela minchumu etiliasin kumbe eka xifaniso (ndzi kombi xitulu. Komba...) U tianga mitlangu ya ririmi (xik: Simon uri: Khoma nhloko)na mudyondzisi na hi vambirhimbirhimbirhi U tirhisa ririmi ndzandzeleriso(xik: "ndza kombela" ,"inkomu") 	<ul style="list-style-type: none"> U hlamula no kombisa maxewetele na malelele yo olova hi ku tirhisa ririmi ra swichupuchupu(Avuxeni, Ku njhani? Ndzi pfukite) hi vambirhimbirhimbirhi na hi mitlawa U yimbelela swinsinwana swo olova a endla encenyeto hi ku leteriwa hi vambirhimbirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo U ngehenelela eka ku encenyeto swithhokovetselo ni swinsinwana, va endla miencenyeto hi vambirhimbirhi ni hi mitlawa leyitsongo. U tianga n'wangulwano wo koma hi ku seketeriwa hi mudyondzisi loko a kombisa ku xeweta na ku lelana hi vambirhimbirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo(xik. Avuxeni, vito ra mina i-----: Xana vito ra wena i mani? Xana u tsakela yini?) U kombetela na ku vula minchumu leyi nga etiliasini kumbe exifanisweni ku hlamula swivutiso swa mudyondzisi(xik. ' Ndzi kombi nhwanyana loyi a ambaleke rhoko ro tshwuka' U sungula kU sungula kuhluvukisa ntivomarito wa swanomo hi ku tirhisa minkongomelo kumbe tinhllokomhaka. 	<ul style="list-style-type: none"> U hlamula eka ku tirhisa ku xeweta na ku lelana hi vutitshembi. U bela enhlokweni no tianga swithhokovetselo swo olova,swinsinwana na tinsimu hi vambirhimbirhimbirhi na hi mitlawa hi vutitshembi na khikhi U ya emahlweni kU sungula kuhluvukisa ntivomarito ya swanomo hi ku tirhisa nkongomelo kumbe tinhllokomhaka U kombisa munhu,xihari kumbe nchumu wo huma eka nhlamuselo wa swanomo swo olova hi 2/3 vuthala hi vambirhimbirhimbirhi na hi mitlawa.xik ndzi na milenge mimbirhi, ndzi nga haha , ndzi mani ?) U kombisa na ku vula minchumu ya ntiso hi ririmi lerintshwa ku,penisele,tintanghu,hembe na swinwana.) Ku teka xiave eka ntlangu wo olova na n'wangulwano hi (2 wa swivulwa) hi ku pfuniwa hi mudyondzisi hi ku kombisa maxewetele na malelele/mbulavulo wo koma hi vambirhimbirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongoi. U hlamula no endla swikombelo swo olova.
KU YINGISELA NA KU VULAVULA		

GIREDI 1	GIREDI 2	GIREDI 3
<p>• U tlanga ntlangu wo xewetana (swivulwa swimbirhi) hi vambirhimbirhi na hi mitlawa. 'Avuxeni Thando, Ku njhani?' 'Avuxeni Thando, Ni pfukile</p> <p>• U sungula ku tumbuluxa hi swa nomo(ku yingisela na ku vulavula)ntivomarito hi ku tirhisa nkongomelo kumbe nhlokomhaka</p> <p>Ku rungula xitori</p> <p>• U yingisela switori swo koma swo olova leswi runguriweke hi mudyondzisi</p> <p>• U yingisela switori swo koma swo olova leswi runguriweke hi mudyondzisi na ku vuyelerisa swichupuchupu swa ririmi hi nkarhi lowu faneleke</p> <p>• Kombetela u tihela u vula mavito ya minchumu leyi nga eswifanisweni.</p> <p>Nhluvukiso wa minongoti,ntivo marito na swivumbeko swa ririmi</p> <p>• U hlamula eka ku xeweta na swileriso</p> <p>• U vuyelerisa swinwana swa swichupuchupu swa ririmi hi vutitshembi</p> <p>• U sungula ku sungula ku hluvukisa yinwana ya ntivo marito ya swa nomo</p>	<p>• U tlanga mitlangu ya ririmi(Simon uri)hi vambirhimbirhi na hi mitlawa.</p> <p>• Endla swikombelo swo olova (xik. Ndzi kombela ku ya exhambukelweni Ndzi kombela penisele)</p> <p>• U tirhisa ririmi ndzandzeleriso rin'wana (xik. Ndza kombela na inkomu, ndza tisola)</p> <p>• Va hlamula eka swiletelo swo olova swanomo leswi nyikiweke hi mudyondzisi hi un'weun'we,hi vambirhimbirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo.</p> <p>• U hlamula eka swivutiso swo olova leswi nga vutisiwa hi mudyondzisi na vadyondzikulobye lava tekeke tirho wa mudyondzisi (xik. 'I mani vito ra wena? U tshama kwihi?')</p> <p>Ku rungula xitori</p> <p>• U yingisela switori swo koma no olova leswi runguriweke kumbe ku hlaiyiwa hi ku tiphina na ku nghenelela hi vambirhimbirhimbirhi na hi mitlawa hi laha swifaneleke ha kona hi ku vuyelela hi ririmi ra swichupuchupu</p>	<p>• U tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi (xik.. ndzi kombela ku khomeriwa', namuntlha, mundzuku, tolo)</p> <p>• Ku tlanga na ku teka xiave eka mbulavulo wo olova hi ku tirhisa ririmi ndzandzeleriso(2-4 wa swivulwa) hi ku seketeriwa hi mudyondzisi (xik. mihlangano na ku xeweta) hi vambirhimbirhi ni hi mitlawa .</p> <p>• Ku vulavula hi minchumu leyi nga eka xifaniso ku hlamula swivutiso swo huma eka mudyondzisi(xik. 'U vona yini exifanisweni?' ndzi byeli ku u vona yini exifanisweni.')</p> <p>• U tlanga mitlangu ya ririmi endzeni na le handle ka tilasi na vadyondzi kulobye na hi mitlawa ehansi ka vulanguteri bya mudyondzisi..</p> <p>• U hlamula hi ku endla eka swileriso swo koma swo huma eka mudyondzisi hi un'weun'we na hi vambirhimbirhimbirhi</p> <p>• U twisisa na ku hlamula swivutiso swo olova leswi vutisiwaka hi mudyondzisi na vadyondyi (xik. I yini,Imani,kwihi..njhani)</p>
<p align="center">KU YINGISELA NA KU VULAVULA</p>		

GIREDI 1	GIREDI 2	GIREDI 3
	<ul style="list-style-type: none"> • U vula swinwana swa minchumu leyi nga exifanisweni ku hlamula swivutiso swo huma eka mudyondzisi (xik. I yini, I mani ?) • U hlamula swivutiso swo olova swa nomo eka xitori hi ku pfuniwa hi mudyondzisi (I yini, I mani, kwihi) • U tlanga xiphemu xinwana xa xitori hi ku tirhisa swikoweto na swipfuno (xipfalangohe, tiphaphete na swin'wana) <p>Nhluvukisao wa minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ya emahlweini a aka ntivomarito ya swa nomo. • U tirhisa yinwana ya ririmi ra swichupuchupu hi vutitshembi • U hlamula eka switeriso na swiletelo swo olova • U tirhisa ndzandzeleriso wa ririmi wo olova. • U sungula ku sungula kuhluvukisa ntwisiso ni vuswikoti ku tirhisa swivumbeko swa ririmi eka mbangu wo olova eka ririmi ra mbulavulo (mina, hina ni swin'wana) 	<ul style="list-style-type: none"> • U endla swikombelo swo olova na swifatimende hi ririmi lerintshwa hi ku seketeriwa hi mudyondzisi (xik. 'Ndzi nga kuma mati ya ku nwa xana?', Ndzi nga ya dzi ya huhwa ehandle?) • Ku siyerisana ku nyika swileriso na swiletelo swo olova hi nkarhi wa mitlangu ya ririmi eka vadyondzikulobye • Landzelela nandzelelelano wo koma wa 2-3 wa switeriso leswi nyikiweke hi mudyondzisi ('tana na munghana emahlweni ka tilasi') • U yingisela leswi humleleke leswi a nyikiweke hi mudyondzisi (2 wa swivulwa) hi ku vula leswi anga swi endla • Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi nyika vonelo ra wena ra leswi humeleleke (1-2 wa swivulwa) xikombiso vadyondzi va byela mudyondzisi hi ta maxelo

KU YINGISELA NA KU VULAVULA

GIREDI 1	GIREDI 2	GIREDI 3
<p style="text-align: center;">KU YINGISELA NA KU VULAVULA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • U hlamula hi ndlela ya swivutiso • U twisisa na ku tirhisa maendli hi mbulavulo wo olova. • U hlamula swileriso • U hlamula eka swkombelo na swileriso swo olova 	<p>Ku rungula Xitori</p> <ul style="list-style-type: none"> • U yingisa switori swo koma swo byeriwa no hlayiwa hi ku tiphina a ngehenelela vuyimbeleri hi nkarhi lowu faneleke a vuyelerisa ndzanzelerisano wa • ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongoi. • U hlamula swivutiso swo olova swa xitori hi tinhlamulo to koma (I mani, I yini, kwihi) • Ku nyika hlamuselo ya switshuriwa swo voniwa. • U yingisela na ku hlamula eka xitori xo olova lexi hlayeriweke ehenhla hi mudyondzisi • U encenyeta swiphemu swin'wana swa xitori hi ku tirhisa swikoweto na swipfuno (swipfalangophe, tiphaphete na swin'wana.) • Rungula swiphemu swin'wana swa xitori hi ku seketeriwa hi mudyondzisi

GIREDI 1	GIREDI 2	GIREDI 3
<p style="text-align: center;">KU YINGISELA NA KU VULAVULA</p>		<p>Nhluvukiso wa minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ku tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi hi vu tiishembi. • Ku hlamula swikombelo swo olova, swileriso na swiletelo. • Ku tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi • Ku sungula ku sungula ku hluvuvisa ntwisiso na vuswikoti byo tirhisa swivumbeko swa ririmi eka mbangu lebyi twisisekaka bya mbulavulo wa ririmi xik. maviti (ndzi, mina, hina) • U hlamula hi ndlela ya xivutiso • Ku twisa na ku tirhisa maendli yo olova ya mbulavulo • U hlamula swileriso • Ku yisa emahlweni ku aka na ku kombisa ntivomarito na ndzandzelerisano wa ririmi hi n'wanguano wo olova • Ku tirhisa endlelo ra nadzulo xik. A ndzi koti ku khida.

NKATSAKANYO WA VUSWIKOTI BYA RIRIMI LEBYI FANELEKE KU DYONDZISIWA EKA RIRIMI RO ENGETELA RA VUMBIRHI(REV) GIREDI 1-3	GIREDI 1	GIREDI 2	GIREDI 3
MASUNGULO YA KU HLAYA NA KU TSLA	<p>Ndzemuko wa dyondzo ya mipfumawulo</p> <ul style="list-style-type: none"> U phokotela marito ya swinsinwana swo encenyeta, swithokovetselo, swivulwa swo koma swa mbulambulo (Ndzi raha bolo, ndza khensa; ni swinwana) U phokotela mapeletwana eka marito ya mbulavulo (A-vu-xe-ni na swin'wana) U phokotela mavoko/ swikireta titinho ku tlula/ ku hima milenge eka marito ya mapeletwana, swinsinwana, swithokovetselo, switori (xik. Ha-khe-nsa) Ku twa mipfumawulo yo vuyelela (eka marito yo tlanga) U kombisa mipfumawulo eku sunguleni ka marito ya mbulambulo (nhloko; nhompfu; na swin'wana.) Ku ava marito ya mbulabulo hi ku phokotela peletwana rin'wana na rin'wana (xik. marito yo huma eka xitori) <p>Ku hlaya swin'we</p> <p>Ku rungula switori (switori swo olova leswi nga yelanisiwa na nkongomelo hi switirisiwa swo fana na Buku leyikulu, swo voniwa, tiphaphete na swin'wana.)</p> <ul style="list-style-type: none"> Tirha hi swo voniwa eka Tibuku letikulu/ tiphositara ta mbulavulo na mudyondzisi. 	<p>Ndzemuko wa dyondzo ya mipfumawulo</p> <ul style="list-style-type: none"> U phokotela mavoko/ swikireta titinho/ ku tlula/ ku hima milenge eka marito ya mapeletwana eka marito ya ntolovelo na swivulwa swa mbulavulo (xik. ma-na-na, manana) Ku ava na ku twananisa marito ya mbulavulo hi mapeletwana xik. ma-na-na, manana) Ku ava na ku twananisa mipfumawulo eka marito ya swanomo, xik. ta-ta-na, tatana. U lemuka mipfumawulo eku sunguleni ka marito ya mbulavulo. U kombisa mipfumawulo eku heteleleni ka marito ya mbulavulo xik. baleka U kombisa mipfumawulo eku sunguleni ka na le ku heteleleni k aka marito ya mbulavulo U ava swivulwa swa swanomo swi va marito yo yima ya ri woxe hi ku phokotela rito hi rito <p>Ku hlaya swin'we</p> <ul style="list-style-type: none"> U yingisela xitori lexi hlaiyiweke hi ku landzelela mudyondzisi a ri karhi a langutisa swifaniso (Buku Leyikulu, phositara ya mbulaburisanano na swin'wana.) 	<p>Ndzemuko wa dyondzo ya mipfumawulo</p> <ul style="list-style-type: none"> U ava marito ya mbulavulo hi mapeletwana na ku ma twananisa nakambe. U tirhisa karata ra mapeletwana ku aka marito (languta, vula u endla) U kombisa mipfumawulo eku sunguleni na le ku heteleleni ka marito ya mbulavulo. U kombisa nomboro ya mipfumawulo eka peletwana eka marito ya ntolovelo. U kombisa vuxaka exikarhi ka mipfumawulo na letere rin'we leri vuriwaka ku fana hi Ririmi ra le kaya na hi Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi (xik. d, f, g, h, l, m, n, s, etc.). Dyondzisa mpfumawulo wun'we hi vhiki. Dyondzisa mipfumawulo yin'wana leyi nga vaka yi hambanile, xik. switwari Phokotela mipfumawulo yo yima yi ri yoxe eka marito ya mbulavulo Kombisa yinw'ana ya mipfumawulo yo sungula leyi nga hambanaka eka REV ku suka eka Ririmi ra le Kaya

GIREDI 1	GIREDI 2	GIREDI 3
<ul style="list-style-type: none"> • Endzhaku ka ku vuyelerisa ku tirhisiwa ka swo voniwa, vuyelerisa nkoka wa ntivomarito (languta laha, vula no endla) • Endzhaku ka ku vuyelerisa ku rungula xitori, u vuyelerisa ndzandzelerisano wa ririmi. • Yngisela xitori lexi hlamuseriweke hi ku landzelela mudyondzisi na ku languta swifaniso. • Lemuka minchumu eswifanisweni (xik. 'ndzi kombi mudyondzisi wa Thandi'. 'kombetela eka ...') • Vulavula hi swifaniso leswi nga exitorini u tirhisa REV laha swifaneleke kumbe Ririmi ra le kaya. • Tekka xiave eka tidyondzo ta xitori hi ku vuyelerisa ntivomarito ya nkoka na ku tirha hi swo voniwa hi vambirhimbirbirhi na hi mitlawa. • Endzhaku ko hlava ko talanyana, va ngehenelela hinkwavo va vuyelerisa ndzandzelerisano wa ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirbirhi na hi mitlawa leyitsongo. • U dyondza ntivomarito ku suka eka switshuriwa swo voniwa, swanomo (Buku Leyikulu, Phositara na swinwana.) • Ku teka xiave eka dyondzo ya xitori hi ku hlamula swivutiso swo olova swanomo 	<ul style="list-style-type: none"> • Hlayela ehenhla xitshuriwa na mudyondzisi. Tiliasi hinkwayo yi hlava xitori xo fana kumbe swa ntiyiso na mudyondzisi. • U vulavula hi swifaniso leswi nga le xitorini hi ku tirhisa REV hi laha va kotaka ha kona kambe na hi ririmi ra le kaya laha swifaneleke. • U lemuka na ku vula mavito ya minchumu eswifanisweni (xik. Ndzi kombi mukhalabye. 'Kombetela mbyana') • U hlamula swivutiso swo olova hi ku seketeriwa hi swifaniso (xik. 'I mani? I yini? kwihini?') • Endzhaku ko hlava ko talanyana, va ngehenelela hinkwavo va vuyelerisa ndzandzelerisano wa ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirbirhi na hi mitlawa leyitsongo. • U hlamula swivutiso, swo olova leswi yelanaka na xitori. • U sungula ku lemuka marito yo tsariwa hi REV eka ngingiriko wa ku hlava swin'we. • U dyondza ntivomarito wa swanomo swo huma eka xitori. • U lemuka na ku hlava marito ya ntolovelo eka REV eka tiliasi leyi nga na marito yo tsariwa xik. swo hayekiwa ekhumbini 	<p>Ku hlava swin'we</p> <ul style="list-style-type: none"> • U yngisela switori swo koma, a tlhela a kota ku kombisa ndzandzelerisano kumbe xitshuriwa xa ntiyiso, kumbe eka Buku Leyikulu, kumbe phositara ,ku tiphina va ngehenelela hi karhi lowu faneleke. • Landzelela xitshuriwa lexi hlavyiweke hi mudyondzisi U hlayela ehenhla xitshuriwa na mudyondzisi. Ko tala va ri karhi va hlava xitori xo fana ni mudyondzisi ni vadyondzi kulobye va hlava ko tala hi nkuluko na vutitwi • Hi ku hlayela xitshuriwa ehehla ni mudyondzisi. Tiliasi hinkwayo yi hlava xitori xo fana kumbe xa ntiyiso na mudyondzisi. • U hlamula swivutiso swo koma hi ku kongoma leswi lavaka tinhlamulo to koma (xik. 'I mani? I yini? kwihini? Njhani?') • U vula swin'wana swa swilo leswi nga exifanisweni hi ku hlamula swivutiso swa mudyondzisi na vadyondzi kulobye (xik. 'I yini lexi ?' / <i>hlampfi</i>) • Lemuka u tlhela u hlava mari to ya ntolovelo eka REV eka tiliasi leyi nga na marito yo tsariwa xik. swo hayekiwa ekhumbini

GIREDI 1	GIREDI 2	GIREDI 3
	<ul style="list-style-type: none"> U tlanga xiphemu xa xitori hi ku tirhisa swikoweto na ndzandzelerisano wa ririmi wo olova hi vambirbirhi na hi mitlawa leyitsongo hi ku tirhisa swipfuno swo olova, swipfalohe na tiphaphete hi vambirbirbirhi na hi mitlawa leyitsongo. 	<ul style="list-style-type: none"> U hlaya hi nkhluluko, switshuriwa swo hlaya swin'we eka kotara ya 1 na 2 hi mitlawa leyitsongo. U nyika nhlamuselo na ku hlamula swivutiso swo olova (I mani, I yini, Kwihl, Njhani) leswi kongomisiweke eka xitshuriwa xo hlaya swin'we Encenyeta xiphemu xin'wana xa xitori hi ku tithisa n'wanguano hi vambirbirbirhi na hi mitlawa leyitsongo hi ku tirhisa swipfuno swo olova, swipfalohe na tiphaphete. Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi, u rungurisa xiphemu xin'wana xa xitori hi vambirbirbirhi.

GIREDI YA 1 RIRIMI RA VUMBIRHI RO ENGETELA**SWILAVEKO SWA KOTARA****NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA HI VHIKI : Awara ya1 hi vhiki****GIREDI YA 1 KOTARA YA 1****KU YINGISELA NA KU VULAVULA****VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI**

Vadyondzi va fanele ku kombiwa ku tirhisa ririmi ra mbulavulo ro olova leswaku va ta ri twisisa eka mimbangu yo karhi. Ntivomarito wu fanele ku vuyelerisiwa leswaku vadyondzi va nga wurivali. Ku dyondza REV swi fanele swi olova no tsakisa .

Eka dyondzo yo sungula phaphete yi nga tirhisiwa ku dyondzisa ro sungula Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi . Phaphete yi nga thyiwa vito hi Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi xik , Rirhandzu wa phaphete. Mudyondzisi u tivisa phaphete eka vadyondzi a vula leswaku Rirhandzu anga koti ku vulavula Ririmi ra vona ra le kaya u vulavula ntsena Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi, hikokwalaho vadyondzi va ta boheka ku n'wi vulavurisa hi Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi . Rirhandzu u ta va xiphemu xa nkarhi hinkwawo xa tilasi ya Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi.

Lemuka leswaku minkongomelo/tinhlokomhaka leti ko va swiringanyeto ntsena. Va fanele va tiyisisa leswaku Tibuku letikulu / tiphositara, swiphato, swinsin'wana, switlangiso, na minchumu ya xiviri eka nkongomelo leyi va yi hlawuleke swi kona.

Migingiriko ya vhiki

Kwalomu ka mimbirhi ya migingiriko leyi yi fanele yi endliwa eka dyondzo hi vhiki

- U hlamula eka ku xewewta ko olova hi ku tirhisa swivulwa (xik. 'Avuxeni")
- U yimbelela tinsimu to olova no endla kunene hi ku leteriwa. (Xik: Risimu ra: nhloko, makatla, xifuva, xisuti, matsolo, swikun'wana, swikunwana).
- U tlhokovotsela xitlhokovetselo xo olova hi kuendla kunene hi ku leteriwa (xik.ndzi khoma nhloko ya mina, ndzi khoma swinkunwana swa mina, ndzi khoma matsolo ya mina, ndzi khoma nhompfu ya mina.!
- U tlanga mitlangu ya ririmi (xik. Simon u ri: Khoma nhloko ya wena, na sw. na sw.)

KU sungula kuhluvukisa vutivi bya minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U hlamula eka maxewetelo na swiletelo.

MAKAMBELELO**Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya *nkamafundza******Swanomo na / kumbe swo endliwa kunene /leswi nga ta xiyisisiwa***

- U hlamula eka ku xeweta ko olova
- U teka xiave eka ku yimbelela tinsimu to olova no endla kunene

GIREDI YA 1 KOTARA YA 1

MASUNGULO YA KU HLAYA

Ku lemuka mipfumawulo na ku hlaya kun'we ku katsiwile na ku Yingisela na ku Vulavula.

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ku lemuka mipfumawulo

- U phokotela marito eka tinsimu to endla na swithhokovotselo
- U phokotela mavoko/ swikirheta tintiho/ tlula/ hima nenge eka mapeletwana ya marito (xik. i-nko-mu)

Ku hlaya swin'we

Migingiriko leyi endliwaka kan'we hi vhiki hi ku tirhisa Tibuku Letikulu na swifaniso swo tala kumbe rin'wana rixaka ra switshuriwa swo dirowiwa leswi kurisiweke. Buku yeleyo yi nga ha tlhela yi hlayiwa ko tala-tala na ku tlhela yi tivisiwa endzaku ka nkarhi. Mudyondzisi u ta tivisa ntivomarito na ku kombisa maendlelo ya ku hlaya.

- U vulavula hi swifaniso leswi humaka eka Buku Leyikulu/ Tiphositara to Vulavula xikan'we na mudyondzisi.
- Endzhaku ka ku vulavula kotala tala hi swifaniso, va vuyelela leswi nga swa nkoka eka ntivorimi (languta, yingisela, vula na endla)
- U hlaya xitori xo olova xo fambelana na nkongomelo eka switirhisiwa swo fana na Buku leyikulu, swo voniwa, tiphaphete na sw. na sw.
- Endzaku ka ku vuyelela ka ku hlaya xitori, va nghenelela eka marito yo vuyelela laha swi faneleke hi ku tirhisa swichupuchupu swa ririmi.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa Makambelelo:swa *nkamafundza* :

Swanomo na / kumbe swo endliwa kunene/ leswi nga ta xiyisisiwa

- U phokotela marito eka tinsimu to endla na swithhokovotselo
- Phokotela mavoko eka mapeletwana ya marito yo huma eka xithhokovotselo eka lexi xi runguriwaka hi ku vuyelela
- U hlamula hi ku kombetela swivumbeko leswi nga le ka swifaniso va ri karhi va landzelela swiletelo leswi swi humaka eka mudyondzisi (xik. Kombetela ...)

GIREDI YA 1 KOTARA YA 2

KU YINGISELA NA KU VULAVULA

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Lemuka leswaku minkongomelo/tinhlokomhaka leti ko va swiringanyeto ntsena. Va fanele ku vona leswaku va na Tibuku letikulu / tiphositara, swiphato, swinsin'wana, mitlangu, na minchumu ya xiviri eka minkongomelo leyi va yi hlawuleke.

Migingiriko ya vhiki

Kwalomu ka migingiriko mimbirhi leyi yi fanele ku endliwa hi vhiki

- U sungula kU sungula kuhluvukisa ntivomarito ya swanomo (ku yingisela na ku vulavula) hi ku tirhisa minkongomelo/ tinhlokomhaka leti ti hlawuriweke eka kotara leyi.
- U hlamula eka ku xewetiwa ko olova (xik. 'Avuxeni ... Minhjani?') na mudyondzisi hi vambirhimbirhimbirhi.
- U yimbelela tinsimu to olova no endla hi vambirhimbirhimbirhi hi ku leteriwa hi mudyondzisi
- U tlanga mitlangu ya ririmi (xik. Simon u ri.....) na mudyondzisi hi vambirhimbirhimbirhi.

Switori leswi runguriwaka swi nga tlangiwa hi ku swikoweto na swipfuno. Switori leswi swi runguriweke swi fanele ku huma eka Buku leyikulu, buku ya switori, phositara leyi nga na swifaniso leswi nga voniwaka hi vadyondzi hinkwavo. Xitori xi seketeriwa hi swo voniwa, minchumu, swipfuno na tiphaphete.

- Va yingisela switori swo olova no koma leswi va hlayeriweke swona hi ku tiphina kutani va nghenelela eka mbuyelelo kumbe ririmi leri veketeriweke hi ndlela ya patironi (swichupuchupu swa ririmi swo vuyelela) hi nkarhi lowu wu nga wona.

Ku hluvukisa vutivi bya minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U sungula kU sungula kuhluvukisa ntivomarito wa swanomo
- U hlamula na ku vuyelela swichupuchupu swa ririmi xik. Kunjhani?
- U hlamula eka swileriso

MAKAMBELELO**Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:****Swanomo na / swo endliwa kunene/ leswi nga ta xiyisisiwa**

- U hlamula eka ku xewetiwa ko olova (xik. 'Avuxeni ... Minhjani?')
- U hlamula hi mfanelo eka swileriso swo olova (xik. Simon uri....)
- U yimbelela risimu ro olova a ri karhi a endla swikombiso

GIREDI YA 1 KOTARA YA 2

MASUNGULO YA KU HLAYA

Ku lemuka mipfumawulo na ku hlaya kun'we ku katsiwile na ku Yingisela na ku Vulavula.

Ku lemuka mipfumawulo

- U twa mipfumawulo yo vuyelela (eka marito yo tlanga)
- U phokotela mapeletwana, marito ya nkoka yo huma eka risimu, xiphato na xitori
- U phokotela mapeletwana eka marito ya mbulavulo (A-vu-xe-ni na man'wana na man'wana)

Ku hlaya swin'we

Migingiriko leyi endliwaka kan'we hi vhiki hi ku tirhisa Tibuku Letikulu na swifaniso swo tala kumbe rin'wana rixaka ra switshuriwa swo dirowiwa leswi kurisiweke. Buku leyi yi nga ha tlhela yi hlayiwa ko tala-tala na ku tlhela yi tivisiwa endzaku ka nkarhi. Mudyondzisi u dyondzisa ro sungula ntivomarito a kombisa maendlelo ya ku hlaya.

- U vulavula hi swifaniso leswi humaka eka Buku Leyikulu/ Tiphositara to Vulavula xikan'we na mudyondzisi.
- Endzhaku ka ku vulavula kotala tala hi swifaniso, va vuyelela leswi nga swa nkoka eka ntivomarito (languta, yingisela, vula na endla)
- U vulavula hi switori (switori swo olova swo fambelana na nkongomelo) laha swi faneleke hi switirhisiwa swo fana na Tibuku Letikulu, swo voniwa, tiphaphete na sw. na sw.
- Endzaku ka ku vuyelela ka ku hlaya xitori, va vuyelela ntivomarito na mudyondzisi.

GIREDI YA 1 KOTARA YA 3

KU YINGISELA NA KU VULAVULA

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Lemuka leswaku minkongomelo/tinhlokomhaka leti ko va swiringanyeto ntsena. Va fanele ku vona leswaku va na Tibuku letikulu / tiphositara, swiphato, swinsin'wana, mitlangu, na minchumu ya xiviri eka nhlokomhaka leyi va yi hlawuleke.

Migingiriko ya vhiki

Kwalomu ka migingiriko leyi mbirhi leyi faneleke ku endliwa eka dyondzo yin'wana na yin'wana

- U sungula ku sungula kuhluvukisa ntivo marito ya swanomo (ku yingisela na ku vulavula)hi ku tirhisa minkongomelo leyi hlawuriweke eka kotara leyi.
- U hlamula eka ku xeweta ko olova hi vutitshembi i hi vambirhimbirhimbirhi.
- U kombetela eka minchumu leyi nga le tilasini kumbe eka xifaniso (e.g. 'Ndzi kombe xitulu'. 'A kombetela eka')
- U tlhokovotsela switlhokovotselo swo olova hi vambirhimbirhi-mbirhi va tlhela va endla kunene na mudyondzisi.
- U landzelela swileriso swo olova swa le tilasini swa mudyondzisi kumbe hi vambirhimbirhimbirhi (xik. 'Bana mavoko')
- U hlamula eka swileriso hi ku tirhisa mitlangu ya ririmi (Simon uri)
- U yimbelela swinsin'wana swo olova hi vambirhimbirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongoi (xik. swinsin'wana leswi swi fambelanaka na minkongomelo leyi yi hlawuriweke)
- U tlhokovotsela switlhokovotselo swo olova a thlela a encenyeta hi ku leteniwa hi mitlawa leyitsongoi (xik. swiphato swo olova leswi swi fambelanaka na minkongomelo leyi yi hlawuriweke)

Switori leswi swi runguriwaka swi nga tlangiwa va ri karhi va tirhisa swikoweto na swipfuno ku seketela nhlamuselo. Switori leswi swi runguriweke swi fanele swi huma eka Buku leyikulu, buku ya switori, phositara leyi nga na swifaniso leswi nga voniwaka hi vadyondzi hinkwavo.

- U yingisela switori swo koma hi ku tiphina ari karhi a teka xiave eka mbuyelelo hi nkarhi lowu wu nga wona (xik. I Musumbunuku, i Musumbunuku kutani Thandi u ya exikolweni, exikolwei, exikolweni)
- U vulavula hi ku kombetela swilo swin'wana eka swifaniso. (xik. 'I mani loyi?' - a kombeterile eka nchumu lowu nga exifanisweni.)

Ku sungula kuhluvukisa vutivi bya minongoti ,ntivomarito na swivumbeko swa ririmi

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi yi nga laha henhla, u sungula ku sungula kuhluvukisa marito man'wana ya swa nomo

- U vuyelela na ku hlamula eka swichupuchupu swa ririmi
- U tlhokovotsela swiphato na swinsin'wana
- U landzelela swiletelo na swileriso

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Swanomo na / swo endliwa kunene/ leswi nga ta xiyisisiwa

- U hlamula eka ku xeweta ko olova hi vutitshembi hi vambirhimbirhimbirhi.
- U kombetela eka minchumu leyi nga le tllasini kumbe eka xifaniso (xik. 'Ndzi kombe xitulu'. 'Kombetela eka')
- U hlamula eka swileriso hi ku tirhisa mitlangu ya ririmi (Simon uri.....)

GIREDI YA 1 KOTARA YA 3

MASUNGULO YA KU HLAYA

Ku lemuka mipfumawulo na ku hlaya kun'we ku katsiwile na ku Yingisela na ku Vulavula.

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ku lemuka mipfumawulo loku katsiweke na ku Yingisela na ku Vulavula.

- U twa mipfumawulo yo vuyelela (eka marito yo tlanga)
- U phokotela mavoko/ swikirheta tintiho/ a tlulatlula/ hima nenge eka mapeletwana ya marito (swinsin'wana, swiphato na switori)
- U phokotela eka marito ya mbulavulo eka swivulwa swo koma (Ha khensa)
- U komba mpfumawulo lowu nga eku sunguleni ka rito leri vuriwaka

Ku hlaya swin'we

Migingiriko leyi endliwaka kan'we hi vhiki hi ku tirhisa Tibuku Letikulu na swifaniso swo tala kumbe leswi kurisiweke eka xitshuriwa lexi nga na swifaniso. Buku yeleyo yi nga ha tlhela yi hlayiwa ko tala kumbe yi tlhela yi tivisiwa endzaku ka nkarhi.

- U yingisela xitori lexi xi hlayiwaka a ri karhi a landzelela mudyondzisi na ku languta eka swifaniso.
- U dyondza swin'wana swa ntivomarito wa swanomo ku suka eka switshuriwa swo voniwa (Tibuku letikulu, Tiphositara, na sw. na sw.)
- U komba minchumu eka swifaniso (xik. 'Ndzi kombe mudyondzisi wa Thandi.')
- U vulavula hi swifaniso hiku tirhisa **ririmi ra manana** laha swi faneleke
- U teka xiave eka tidyondzo ta xitori hi ku engeta ntivomarito na ku enghenisa swifaniso hi vambirhimbirhi-mbirhi na hi ntlawa lowuntsongo

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Swanomo na / swo endliwa kunene/ leswi nga ta xiyisisiwa

- U komba mipfumawulo leyi nga eku sunguleni ka ma rito lawa ya vuriwaka
- U vulavula hi swifaniso hi ku tirhisa **ririmi ra manana** laha swi faneleke
- U komba minchumu eka swifaniso (xik. 'Ndzi kombe mudyondzisi wa Thandi.')

GIREDI YA 1 KOTARA YA 4

KU YINGISELA NA KU VULAVULA

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Lemuka leswaku minkongomelo /tinhlakomhaka leti ko va swiringanyeto ntsena. Vadyondzisi va fanele ku vona leswaku va na Tibuku letikulu / tiphositara, swiphato, swinsin'wana, mitlangu, na minchumu ya xiviri eka nkongomelo lowu va wu hlawuleke.

Migingiriko ya vhiki

Kwalomu ka migingiriko mimbirhi kumbe yo tala leyi yi landzelaka yi i fanele ku endliwa eka dyondzo yin'wana na yin'wana:

- U sungula kU sungula kuhluvukisa ntivo marito ya swanomo (ku yingisela na ku vulavula) hi ku tirhisa minkongomelo kumbe tinhlakomhaka leti ti humaka eka Ririmi ra le Kaya na le ka RES.
- U hlamula eka ku xewetiwa na ku lelana ko olova (xik. 'Avuxeni ... Sala kahle... I nhlikanhi...')
- U kombeta na ku vula mavito ya minchumu leyi nga etlilasini kumbe eka xifaniso (xik 'Ndzi kombe xitulu'. 'Ndzi kombe.....eka phositara. Kombetela eka')
- U landzelela swileriso swo olova (xik. 'Bana mavoko')
- U tirhisa man'wana ya ndzandzeleriso wa ririimi (xik. 'na kombela', 'inkomu')
- U yimbelela swinsin'wana swo olova na swendlo hi hi ku leteriwa hi mudyondzisi hi va mbirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo.
- U tlhokovotsela swithokovotselo swo olova na swiendlo hi hi ku leteriwa hi mudyondzisi hi va mbirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo
- U tlanga ntlangu wa ku xewetana (hi swivulwa swi 2) hi mitlawa leyitsongo na hi vambirhimbirhimbirhi (xik. Avuxeni Ntsako, ku njhani? Avuxeni Ntsako, Ndzi pfukile)

Switori leswi swi runguriwaka swi nga tlangiwa va ri karhi va tirhisa swikoweto na swipfuno ku seketela nhlamuselo. Switori leswi swi hlayiwaka swi fanele swi huma eka Tibuku letikulu kumbe Tiphositara leti nga na swifaniso leswi nga voniwaka hi vadyondzi hinkwavo.

- U yingisela switori swo koma hi ku tiphina a nghenelela eka mbuyelelo hi nkarhi lowu wu nga wona (xik.switori swi fanele ku fambelana na nkongomelo)
- U vula swin'wana leswi nga eka swifaniso. (xik. 'I mani loyi?' - a kombeterile eka nchumu kumbe xiharhi lexi nga exifanisweni.)

Ku hluvukisa vutivi bya minongoti, ntivomarito na swvumbeko swa ririmi

Hiku teka xiave eka migingiriko leyi yi nga laha henhla, u sungula kU sungula kuhluvukisa man'wana ya ntivomarito ya swa nomo

- U vuyelela a komba ndzandzeleriso wa ririmi
- U hlamula swileriso na swiletelo
- A tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Swanomo na swo endliwa kunene leswi nga ta xiyisisiwa

- U yimbelela swinsin'wana swo encenyeta na swiphato hi vutitshembi
- U landzelela swileriso swo olova (xik. Khoma nhloko ya wena. khoma swinkunwana swa wena.)
- U tlanga ntlangu wa ku xewetana (swivulwa swi2) hi vambirhimbirhi-mbirhi na hi mitlawa leyitsongoi (xik. *Avuxeni Ntsako, Ku njhani? Avuxeni Ntsako, Ndzi pfukile*)

GIREDI YA 1 KOTARA YA 4

MASUNGULO YA KU HLAYA

Ku lemuka mipfumawulo na ku hlaya kun'we ku katsiwile na ku Yingisela na ku Vulavula.

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ku lemuka mipfumawulo

Ku lemuka mipfumawulo loku ku fanele ku katsiwa na migingiriko ya ku Yingisela na ku Vulavula xikan'we na ku Hlaya Swin'we.

- U phokotela mavoko/ swikirheta tintiho/ tlulatlula/ ku hima nenge eka mapeletwana eka marito ya swivulwa swa mbulavulo
- U komba mipfumawulo eku sunguleni ka rito ra mbulavulo (nhloko, nhompfu, tihlo)
- U ava marito ya mbulavulo hi ku phokotela eka peletwana ri'nwana na rin'wana (xik. marito lawa ya humaka eka xitori)

Ku hlaya swin'we

Migingiriko leyi endliwaka kan'we hi vhiki hiku tirhisa Tibuku Letikulu na swifaniso swo tala kumbe swivumbeko swin'wana leswi kurisiweke eka xitshuriwa lexi nga na swifaniso. Buku yeleyo yi nga ha tlhela yi hlaiwa ko tala na ku tlhela yi tivisiwa endzaku ka nkarhi.

- U yingisela xitori kumbe switshuriwa swa ntiyiso va ri karhi va landzelela mudyondzisi va langutile na le ka swifaniso
- U vulavula hi swifaniso swa xitori hi ku tirhisa ngopfu REV na **Ririmi rale Kaya** laha swi fanerile
- U komba minchumu leyi nga eka swifaniso (xik. 'Ndzi kombe ...'. 'Kombetela ...')
- U dyondza swin'wana swa ntivomarito ya swanomo mayelana na minkongomelo leyi hlawuriweke
- Endzaku ka ku hlaya ko tala, va nghenelela eka mbuyelelelo va vuyelela swichupuchupu swa ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyitsongo
- U teka xiave eka tidyondzo ta switori hi ku hlamula swivutiso swo olova swanomo

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza

Swanomo na / swo endliwa kunene/ leswi nga ta xiyisisiwa

- Va tsemelela marito lawa ya vulavuriweke hi ku phokotela mavoko eka peletwana rin'wana na rin'wana
- Va tekela enhlokweni na ku vula swin'wana swa swivumbeko eka swifaniso
- Endzaku ka ku hlaya ko vuyelela, va nghenelela eka mbuyelelelo va thlela va vuyelela swichupuchupu swa ririmi hi laha swi faneleke hi vambirhimbirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyitsongo

SWITIRISIWA LESWI BUMABUMERIWEKE SWA LEMBE HINKWARO

- Swifaniso na tiphositara swo pfuneta ku dyondzisa switori na ririmi
- Tichati ta muhlovo na ta tinomboro
- Swinsin'wana na swiphato swo encenyeta
- Minchumu ya ntiyiso leyi fambelaka na minkomgomelo na tinhlokomhaka
- Leswi nga tirhisiwaka ku encenyeta xitori, xikombiso, swpfalangohe , tiphaphete na sw. na sw.
- Ti-CD, Ti-DVD na minongonoko ya thelevhixini
- Tibuku letikulu (leti nga na swifaniso)
- Tibuku ta switori, swiphato na tinsimu
- Tibuku letikulu leti endliweke hi vadyondzisi/vadyondzi, tibuku ta zigi zege, tiphaphete, swipfangohe, makarata ya swikombakombani na sw. na sw.

GIREDI YA 2 RIRIMI RO ENGETELA RA VUMBIRHI

SWILAVEKO SWA KOTARA

NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA: AWARA 1

GIREDI YA 2 KOTARA YA 1

KU YINGISELA NA KU VULAVULA

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo mimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku sungula no tirhisa nakambe ntivomarito, na ku dyondzisa migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi.

Lemuka leswaku minkongomelo / tinhlokomhaka leti ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku fikelela migingiriko hinkwayo ko tala ku tlula kan'we loko swi koteka. Mudyondzisi u fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza. Minkongomelo leyi yi fanele ku pfumelela mudyondzisi ku tshama a ri karhi a tirhisa swivumbeko swo olova swa masungulo swa ririmi loko a burisana na vadyondzi va Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi.

Migingiriko ya Vhiki

Migingiriko yimbirhi kumbe ku tlula eka leyi landzelaka eka dyondzo ya vhiki.

- U sungula kuhluvukisa ntivomarito ya swanomo (ku yingisela na ku vulavula) hi ku tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka
- U hlamula eka ku xeweta na ku lelana , a tirhisa xik: , ' Avuxeni .' 'Mi njhani ?' 'Ndzi pfukile ' hi vambirhimbirhi na hi mitlawa.
- U tlanga swintlangwana swo xewetana, (2 wa swivulwa) hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyi ntsongo (xik. Avuxeni Thando, Ku njhani ? Avuxeni Thando ndzi pfukile)
- U komba mavito ya minchumu na swifaniso swa le tilasini hi ku lerisiwa hi mudyondzisi, xik, ' Ndzi kombi nhwanyana loyi a ambaleke rhoko yo tshwuka .'
- U tirhisa man'wana ya mindzandzelerisano ya ririmi (xik. Ndza kombela na ndza khensa)
- U yimbelela swinsin'wana swo olova na ku encenyeta hi ku leteriwa hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyi ntsongo xik, ' Leyi i ndlela leyi ndzi ambarisaka swona hembe, ndzi ambarisaka swona hembe, ndzi ambarisaka swona hembe'
- Nghenelela eka ku enceneta switlhokovotselo na swinsin'wana , ku endla miencenyeto hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyi ntsongo , xik, 'Lama i manghilazi ya kokwana, Lexi l xiqhoko xa kokwana'
- U tlanga mitlangu ya ririmi, xik, "Simon u ri " hi vambirhimbirhi na hi mitlawa.

Kan'we hi vhiki, mudyondzisi u va hlayela kumbe ku rungulela xitori. Switori leswi runguriwaka swi nga ha tlangiwa ku tirhisa swikoweto na swipfuno ku seketela nhlamuselo. Switori leswi hlayiwaka swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu kumbe phositara leyi nga na swifaniso leswi nga voniwaka hi vadyondzi hinkwavo.

- U yingisela switori swo koma hi ku tiphina a nghenelela eka swinsin'wana hi nkarhi wa kona a tlhela a vuyelela hi ku tirhisa swichupuchupu swa ririmi hi tlilasi laha swi faneleke.
- U vula swin'wana swa minchumu leyi nga ku hlamula swivutiso swo huma eka mudyondzisi, xik. I yini lexi? I mani loyi?

Ku hlulukisa vuswikoti bya minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi.

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U ya emahlweni a aka ntivomarito wa swanomo
- U vuyelerisa swichupuchupu swa ririmi hi vutitshembi.
- U hlamula swileriso
- U tirhisa ndzandzeleriso wa ririmi

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swa makambelelo swo *nkamafundzha*

Swanomo/ kumbe swo endliwa kunene / swo languta

- Ku yimbelela tinsimu ta encenyeto ni switlhokovotselo hi vutitshembi
- Ku hlamula swiletelo swo olova (xik. Khoma nhloko. Khoma swikun'wana.)
- U kombisa vuswikoti eka ku xeweta (2 wa swivulwa) hi vambirhimbirhi na hi mitlawa (xik . Avuxeni *Thando*, *ku njhani? Avuxeni Thando ndzi pfukile*)

GIREDI YA 2 KOTARA YA 1

MASUNGULO YA KU HLAYA

Ndzemuko wa mipfumawulo na Ku hlaya swin'we swi pfanganisiwile na ku yingisela na ku vulavula .

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ndzemuko wa mipfumawulo

- Ku phokotela mavoko/swikirheta tintiho/ tlula / ku hima nenge hi mapeletwana eka marito lama kumekaka eka swivulwa swa mbulavulo.
- Ku ava marito ya mbulavulo eka mapeletwana
- Ku ava swivulwa swanomo swi va marito yo yima woxe hi ku phokotela ka rito rinwana na rinwana, . xikombiso; swivulwa leswi kumekaka eka xitori
- U lemuka mipfumawulo eku sunguleni ka marito ya mbulavulo

Ku hlaya swin'we (kwalomu ka 15 wa timinete kan'we hi vhiki)

Mudyondzisi u hlayela vadyondzi xitshuriwa etlilasini, a kombisa marito no burisana na vona hi swifaniso na xitori. U tlhela a hlaya xitshuriwa nakambe exikarhi ka vhiki a kondletela vadyondzi ku hlaya na yena. Xitshuriwa xi tirhisiwa ku tivisa ntivomarito lowu ntshwa.

- U yingisela xitori a tlhela a langutisa swifaniso loko mudyondzisi ari karhi a hlaya
- U vulavula hi swifaniso swa xitori hi ku tirhisa REV hi laha a kotaka ha kona kambe a ri karhi a tirhisa Ririmi ra le kaya laha swi faneleke
- U kombisa minchumu leyi kumekaka eka swifaniso, xikombiso, 'Ndzi kombi mukhalabya' . 'Kombetela mbyana.'
- U hlamula swivutiso swo olova swanomo hi ku seketeriwa hi xifaniso xikombiso, I mani ? I yini? kwihi?'
- U sungula ku lemuka marito man'wana lama tsariweke hi REV eka nghingiriko wo Hlaya Swin'we.
- U dyondza ntivomarito wa swanomo swo huma eka xitori
- Endzaku ka ku hlaya ko tala, va nghenelela eka mbuyelelelo va vuyelela swichupuchupu swa ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyitsongo

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza

Ndzemuko wa mipfumawulo

- Ku phokotela mavoko eka swivulwa swa mbulavulo.
- Ku ava marito ya mbulavulo hi mapeletwana

Ku hlaya swin'we:(swanomo na /kumbe swo endla)

- U kombisa vanhu van'wana,,swiharhi na minchumu leyi kumekaka eka swifaniso eka Buku Leyikulu(kumbe ndlela yinwana ya matsalwa lama kurisiweke.)
- U hlamula swivutiso swo olova swanomo ku suka eka xitori
- U sungula ku lemuka marito man'wana lama tsariweke eka REV ni le ka nghingiriko wo Hlaya Swin'we.

GIREDI 2 KOTARA YA 2

KU YINGISELA NA KU VULAVULA

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku sungula no tirhisa nakambe ntivomarito, na ku dyondzisa migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi.

Lemuka leswaku minkongomelo/tinhlokomhaka leti ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku fikelela migingiriko hinkwayo ku tlula kan'we loko swi koteka. Va fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza. Minkongomelo leyi yi fanele yi pfumelela mudyondzisi ku tshama a ri karhi a tirhisa swivumbeko swa ririmi swo olova loko a burisana na vadyondzi va Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi.

Migingiriko ya Vhiki

Mudyondzisi a nga endla Migingiriko yimbirhi kumbe ku tlula eka leyi landzelaka eka dyondzo ya vhiki.

- U sungula ku hlulukisa ntivomarito wa swanomo (ku yingisela na ku vulavula) a tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka
- U hlamula eka ku xeweta ko olova na ku lelana ,a tirhisa swivulwa xikombiso, Avuxeni . *Ku njhani ? Ndzi pfukile.*
- U tlanga swintlangwana swo koma swa n'wangulano xik. “ *Avuxeni vito ra mina i _____ . Xana ra wena i mani ? Xana u tsakela yini?*
- U endla swikombelo swo olova , xik, ‘ Ndzi kombela ku ya exiyindlwanini?’
- U tirhisa ndzanzelerisano wa ririmi (xik. Ndza kombela, ndza khensa)
- U komba na ku vula minchumü ya le tlilasini kumbe eka xifaniso ku hlamula swileriso swa mudyondzisi
- U hlamula hi xiviri swileriso swanomo swo olova hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo , xikombiso , ‘Yimani elayinini.’
- U yimbelela tinsimu athela a nghenelela eka switlhokovetselo swa encenyeto hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo
- U tlanga mitlangu ya ririmi va ri tlilasi

Kan'we hi vhiki , mudyondzisi u hlava kumbe a rungula xitori. Switori leswi runguriwaka swi nga ha endliwa tlangu hi ku tirhisa swikoweto na swipfuno ku seketela nhlamuselo . Switori leswi hlayiwaka swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu kumbe phositara leyi nga na swifaniso leswi nga voniwaka hi vadyondzi hinkwavo.

- U yingisela switori swo koma hi ku tiphina a nghenelela eka swinsin'wana hi nkarhi wa kona a tlhela a vuyelela hi ku tirhisa swichupuchupu swa ririmi hi vambirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyitsongolaha swi faneleke.
- U vula swin'wana swa minchumu leyi nga exifanisweni ku hlamula eka swivutiso swo huma eka mudyondzisi

Ku hluvukisa vutivi bya minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U ya emahlweni a aka ntivomarito ya swanomo
- U vuyelela swichupuchupu swin'wana swa ririmi hi vutitshembi
- U tlanga min'wanguano yo koma xik. "Avuxeni vito ra mina i _____. Vito ra wena u mani? U tsakela yini?"
- U endla swikombelo swo olova xik, 'Ndzi kombela ku ya exiyindlwani?'

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U angula na ku endla eka ku xeweta na ku lelana, hi ku tirhisa swichupuchupu swa ririmi hi vambirhimbirhi na mitlawa leyitsongo xikombiso, Avuxeni *Pule. Ku njhani?*
- Ndzi pfukile Palesa wena u njhani ?.
- U kombisa ku twisisa ka ntivomarito wa swanomo hi ku kombetela minchumu etlilasini/xifaniso hi ku landzelela swileriso swa mudyondzisi.
- U tlhokovotsela swithlokovotselo na swendlo swa tinsimu hi vutitshembi na nkinkhi hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongoi

GIREDI 2 KOTARA YA 2

MASUNGULO YA KU HLAYA

Ndzemuko wa mipfumawulo na Ku hlaya swin'we swi pfanganisiwile na ku Yingisela na ku Vulavula .

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ndzemuko wa mipfumawulo na ntivompfumawulo

- U phokotela mavoko / swikirheta tintiho / tlula /ku hima nenge eka mapeletwana ya marito ya ntolovelo
- U ava ni ku twananisa mapeletwana eka marito ya swanomo , xik . ma-na-na
- U ava ni ku twananisa mipfumawulo ya swanomo xik .ta-ta-na .

Ku hlaya swin'we (kwalomu ka 15 wa timinetse kan'we hi vhiki)

Mudyondzisi u hlaya buku etlilasini, a kombetela marito va burisana hi swifaniso na xitori . Mudyondzisi a hlaya xitshuriwa nakambe exikarhi ka vhiki a hlohletela vadyondzi ku nghenelela. Xitshuriwa xi tirhisiwa ku dyondzisa ro sungula ntivomarito lamantshwa

- U yingisela xitori kumbe xitshuriwa xa ntiyiso a ri karhi a landzelela mudyondzisi no languta swifaniso.
- U vulavula hi swifaniso hi ku tirhisa ririmi ra le kaya laha swi faneleke.
- U kombisa minchumu leyi kumekaka eka swifaniso..
- U hlamula swivutiso swin'wana swo olova, hi ku pfuniwa hi swifaniso,xik. Xana mpfundla wu kwihi ?'
- U dyondza ntivomarito wa swanomo.
- Endzhaku ka ku vuyelela ku hlaya , u nghenelela eka ku vuyelela swichupuchupu swa ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyi tsongo
- U tlanga swiphemu swa switori hi ku tirhisa swikoweto na swichupuchupu swa ririmi ro olova hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo va tirhisa swipfuno ,swipfalangohe na ti phaphete.

MKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza

Ndzemuko wa mipfumawulo na ntivompfumawulo: (swanomo/kumbe swo endla kunene)

- U phokotela mavoko / swikirheta tintiho / tlula /ku hima nenge eka mapeletwana ya marito ya ntolovelo
- U ava ni ku twananisa mapeletwana eka marito ya swanomo , xik . ma-na-na
- U ava ni ku twananisa mipfumawulo ya swanomo xik .ta-ta-na .

Ku hlaya swin'we : (swanomo na/swo endliwa kunene)

- U vulavula hi swifaniso leswi nga eka Buku leyikulu/ phositara
- U hlamula swin'wana swa swivutiso swo olova swanomo hi tlhelo ra xitori kumbe xitshuriwa xa ntiyiso
- Endzhaku ka ku vuyelela ku hlaya , u nghenelela eka ku vuyelela swichupuchupu swa ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo.

GIREDI 2 KOTARA YA 3**KU YINGISELA NA KU VULAVULA****VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI**

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo mimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku sungula no tirhisa nakambe ntivomarito, na kudyondzisa migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi.

Lemuka leswaku minkongomelo kumbe tinhlokomhaka leti ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena. Vadyondzisi va fanele va tihlawulela minkongomelo leyi fambelanaka na switirhisiwa leswi nga kona. Va fanele ku tiyisisa leswaku va na tibuku letikulu, tiphositara, swinsin'wana swa ncino, tinsimu, mitlangu na switirhisiwa leswi khomekaka kumbe ku yelana na mbangu na ku ya hi nkongomelo lowu va wu hlawuleke.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku fikelela migingiriko hinkwayo ko tala ku tlula kan'we loko swi koteka. Vadyondzisi va fanele ku kambela vadyondzi va vona hi ku tirhisa migingiriko yo nkamafundza. Minkongomelo leyi yi fanele yi pfumelela mudyondzisi ku tshama a ri karhi a tirhisa swivumbeko swa ririmi swo olova loko a burisana na vadyondzi va Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi.

Migingiriko ya Vhiki

Migingiriko yimbirhi kumbe ku tlula eka leyi landzelaka eka dyondzo ya vhiki.

- U ya emahlweni a sungula ku hlulukisa ntivomarito wa swanomo (ku yingisela na ku vulavula) hi ku tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka
- U hlamula eka na kombisa ku xeweta ko olova na myo lelana, hi ku tirhisa swichupuchupu swa ririmi hi vambirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyi tsongo xikombiso, Avuxeni . ku njhani? *ndzi pfukile.*
- U teka xiave eka min'wagulano yo olova hi ku leteriwa hi mudyondzisi , ku kombisa ku xeweta na ku lelana hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo
- U endla swikombelo swo olova, xikombiso, 'Ndzi kombela penisele'
- U tirhisa ndzanzelerisano wa ririmi wun'wana(xik . 'Ndzi kombela ku rivaleriwa ')
- 'U komba a tlhela a vula mavito ya minchumu ya le tlilasini kumbe exifanisweni hi ku hlamula swileriso swo huma mudyondzisi.
- U hlamula hi xiviri eka swiletelo swo olova swa swanomo swo nyika hi mudyondzisi hi un'weun'we na hi vambirhimbirhi
- U hlamula eka swivutiso swo olova leswi vutisiwaka hi mudyondzisi na vadyondzi kulobye lava yimelaka mudyondzisi xikombiso, 'I mani vito ra wena? U tshama kwihhi?
- U nghenelela eka ku yimbelela tinsimu na switlhokovotselo swa encenyeto hi vutitshembi hi vambirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyitsongo
- Ku tlanga mitlangu ya ririmi, va ri hi tlilasi

Kan'we hi vhiki, mudyondzisi a hlaya kumbe a rungula xitori. Switori leswi runguriwaka swi nga ha encenyetiwa kumbe ku tlangiwa ku tirhisiwa swikoweto kumbe swipfuno ku seketela nhlamuselo. Switori leswi hlayiwaka swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu kumbe phositara leyi nga na swifaniso laha vadyondzi hinkwavo va kotaka ku swi vona.

- U yingisela switori swo koma hi ku tiphina a nghenelela eka swinsin'wana hi nkarhi wa kona a vuyelela laha swi faneleke hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo
- U hlamula swivutiso swo kongoma swo olova swo huma eka xitori hi tinhlamulo to koma (I mani, I yini, kwihi)
- U vula swilo swin'wa exifanisweni ku hlamula swivutiso swo huma eka mudyondzisi na vadyondzikulobye

Ku hlulukisa ka vutivi bya minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U ya emahlweni a aka ntivomarito wa swanomo
- U hlamula eka swivutiso na swileriso swo olova
- U hlamula eka swivutiso swo olova mayelana na xitori
- U teka xiave eka min'wagulano wo olova hi ku seketeriwa hi mudyondzisi
- U sungula ku hlulukisa matwiselo na vuswikoti bya ku tirhisa swivumbeko swa ririmi swo olova eka mbangu lowu twisisekaka wa mbulavulo wa ririmi xik masivi (mina ,wena,yena na man'wana)

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U hlamula hi xiviri eka swiletelo swo olova swa swanomo swo nyikiwa hi mudyondzisi hi un'weun'we na hi vambirhimbirhimbirhi
- U teka xiave eka min'wagulano yo olova hi ku pfuniwa hi mudyondzisi , ku kombisa ku xeweta na ku lelana hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo .
- U vula minchumu yin'wana leyi yelanaka na nkongomelo eka swifaniso kumbe etlilasini
- U tlanga mitlangu ya ririmi hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo.

GIREDI 2 KOTARA YA 3

MASUNGULO YA KU HLAYA

Ndzemuko wa mipfumawulo, ntivopfumawulo na ku hlaya swin'we swi pfanganisiwile na ku yingisela na ku vulavula .

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ndzemuko wa mipfumawulo na ntivompfumawulo

Migingiriko leyi yi fanele ku hlanganisiwa na ku Yingisela na ku Vulavula na ku Hlaya Swin'we.

- U ava swivulwa swa nomo swi va marito yo yima woxe hi ku phokotela eka rito rin'wana na rin'wana , xikombiso, swivulwa leswi kumekaka eka switori.
- U phokotela mapeletwana ya marito ya ntolovelo
- U kombisa mipfumawulo eku sunguleni ka marito ya mbulavulo
- U kombisa mipfumawulo eku heteleleni ka marito ya mbulavulo, xik. banana
- U phokotela mipfumawulo eka marito xik, b-a-n-a-n-a na ku ma twananisa nakambe xik. banana

Ku hlaya swin'we (kwalomu ka 15 wa timinete kan'we hi vhiki)

Mudyondzisi u hlaya xitshuriwa etlilasini, a kombetela marito va ri karhi va burisana hi swifaniso na xitori. A tlhela a hlaya nakambe exikarhi ka vhiki a kondletela vadyondzi ku hlaya na yena. .Xitshuriwa lexi xi tirhisiwa ku tivisa ntivomarito yantshwa.

- U yingisela xitori kumbe xitshuriwa xa ntiyiso a ri karhi a landzelela mudyondzisi hi ku languta swifaniso
- U vulavula hi swifaniso hi ku tirhisa REV
- U kombisa a tlhela a vula minchumu leyi kumekaka eka swifaniso hi ku tirhisa REV.
- U hlayela xitshuriwa ehenhla xikan'we na mudyondzisi . Tlilasi hinkwayo yi hlaya xitori xo fana kumbe xitshuriwa xa ntiyiso xikan'we na mudyondzisi
- U hlamula swivutiso swin'wana swo olova, hi ku seketeriwa hi swifaniso ,xikombiso I mani? , I yini? , kwihi?
- U hlamula swivutiso swo kongoma leswi yelanka na xitori
- U dyondza ntivomarito wa swanomo
- Endzhaku ka ku vuyelela ku hlaya , u nghenelela eka ku vuyelela swichupuchupu swa ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo
- U tlanga swiphemu swa switori hi ku tirhisa swin'wana swa swikoweto na n'wangulano wo olova hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo va tirhisa swipfuno swo olova ,swipfalaxingohe na tiphaphete.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya *nkamafundza****Ndzemuko wa mipfumawulo* (swanomo na/ kumbe swo endla kunene)**

- U phokotela eka mipfumawulo ya marito ya tolovelo.
- U kombisa mipfumawulo yo sungula eka marito ya mbulavulo.
- U ava swivulwa swa nomo swi va marito yo yima woxe hi ku phokotela eka rito rin'wana na rin'wana , xikom-biso, swivulwa leswi kumekaka eka xitori

Ku hlaya swin'we : (swanomo na/kumbe swo endla kunene!)

- U kombisa na ku vula minchumu leyi kumekaka eka swifaniso hi ku tirhisa REV
- U hlamula swivutiso swin'wana swo olova swanomo leswi humaka eka xitori kumbe eka xitshuriwa xa ntiyiso
- Endzhaku ka ku vuyelela ku hlaya , u nghenelela eka ku vuyelela swichupuchupu swa ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyi ntsongo
- U tlanga swiphemu swa xitori hi ku tirhisa swikoweto na swichupuchupu swa ririmi ro olova hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyi ntsongo.

GIREDI 2 KOTARA YA 4

KU YINGISELA NA KU VULAVULA

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yimbirhi leyi nga ta va pfumelela ku sungula no tirhisa nakambe ntivomarito, na ku dyondzisa migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi.

Lemuka leswaku minkongomelo kumbe tinhlokomhaka leti ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena. Va fanele ku tiyisisa leswaku va na tibuku letikulu, tiphositara, swinsin'wana swa ncino, tinsimu, mitlangu na switirhisiwa leswi khomekaka kumbe ku yelana na mbangu na ku ya hi nkongomelo lowu va wu hlawuleke.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku fikelela migingiriko hinkwayo ko tala ku tlula kan'we loko swi koteka.

Vadyondzisi va fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza. Minkongomelo leyi yi fanele yi pfumelela mudyondzisi ku tshama a ri karhi a tirhisa swivumbeko swa ririmi swo olova loko a burisana na vadyondzi va Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi.

Migingiriko ya Vhiki

Migingiriko yimbirhi kumbe ku tlula eka leyi landzelaka eka dyondzo ya vhiki.

- U ya emahlweni a hlulukisa ntivomarito ya swanomo (ku yingisela na ku vulavula) hi ku tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka
- U yimbelela swinsin'wana swo olova a tlhela a endla hi vutitshembi hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo
- U tlhokovotsela switlhokovetselo kutani a encenyeta hi vutitshembi hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo.
- U hlamula eka ku xeweta ko olova ni ku lelana hi ku tirhisa swichupuchupu swa ririmi xikombiso, “Salani kahle, Hi ta tlhela hi vonana.’
- U va na xiave eka n'wangulano wo olova hi ku seketeriwa hi mudyondzisi, u kombisa maxewetelo na malelanelo hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo.
- U endla swikombelo swo olova , xikombiso ‘Ndzi kombela ku ya ehandle?’
- U tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi (xik . ‘Ndzi khomeli’)
- U kombetela ni ku vula minchumu ya le tlilasini kumbe xifaniso hi ku hlamula swileriso swa mudyondzisi
- U tlanga mitlangu ya ririmi va ri hi tlilasi.
- U hlamula hi xiviri eka swiletelo swo olova swa swanomo swo nyikiwa hi mudyondzisi hi un'weun'we na hi vambirhimbirhi.
- U hlamula eka swivutiso swo olova leswi vutisiweke hi mudyondzisi na vadyondzi lava yimelaka mudyondzisi xikombiso, ‘I yini? I mani ? kwihi .?’

Kan'we hi vhiki , mudyondzisi u va hlayela kumbe ku rungula xitori. Switori leswi runguriwaka swi nga ha tlangiwa hi ku tirhisa swikoweto na swipfuno ku seketela nhlamuselo . Switori leswi hlayiwaka swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu kumbe phositara leyi nga na swifaniso leswi vadyondzi hinkwavo va nga kotaka ku vona.

- U yingisela switori swo koma hi ku tiphina a nghenelela eka swinsin'wana hi nkarhi wa kona a vuyelela swichupuchupu swa ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo
- U vula swilo swin'wana exifanisweni ku hlamula swivutiso swo huma eka mudyondzisi na vadyondzikulobye

Ku hlulukisa vutivi bya minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U hlamula swivutiso swo olova (xik . ' I mani vito ra wena?')
- U ya emahlweni a aka na ku kombisa ntivomarito wa swichupuchupu swa ririmi eka min'wanguano yo olova
- U encenyeta swileriso swo huma eka mudyondzisi xikombiso, tlula, tlulatlula, khoma swikun'wana swa wena , famba hi ku hatlisa , famba hi ku nonoka ni swin'wana
- U endla swikombelo swo olova ,xik, 'Xana ndzi nga ya ehandle ?'
- U sungula ku hlulukisa matwiselo na vuswikoti bya ku tirhisa swivumbeko swa ririmi swo olova eka mbangu lowu twisisekaka wa mbulavulo wa ririmi xik masivi (mina ,wena,yena na man'wana)

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula: (swanomo na/kumbe ku endla kunene)

- U hlamula swivutiso swo olova (xik. ' I mani vito ra wena ?')
- U va ni xiave eka min'wanguano yo olova hi ku seketeriwa hi mudyondzisi , a kombisa maxewetelo na malelanelo hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo.
- U endla swikombelo swo olova , xikombiso 'Xana ndzi nga ya ehandle ?'
- U encenyeta swileriso swo huma eka mudyondzisi xikombiso, tlula, tlulatlula, khoma swikun'wana swa wena , famba hi ku hatlisa , famba hi ku nonoka ni swin'wana

GIREDI 2 KOTARA YA 4

MASUNGULO YA KU HLAYA NA KU TSALA

Ndzemuko wa mipfumawulo na ku hlaya swin'we swi pfanganisiwile na ku yingisela na ku vulavula .

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ndzemuko wa mipfumawulo na ntivomipfumawulo

- U phokotela pfumawulo wa marito ya ntolovel.
- U ava marito ya mbulavulo hi mipfumawulo kutani a tlhela a ma twananisa nakambe
- U kombisa mipfumawulo eku sunguleni ni le ku heteleleni ka marito ya mbulavulo
- U ava swivulwa swanomo swi va hi marito yo yima woxe hi ku phokotela rito rin'wana na rin'wana

Ku hlaya swin'we (kwalomu ka 15 wa timinetse kan'we hi vhiki)

Mudyondzisi u hlayela vadyondzi buku etlilasini, a kombetela marito va ri karhi va burisana hi swifaniso.

At lhela a hlaya nakambe exikarhi ka vhiki a kondletela vadyondzi ku hlaya na yena . Xitshuriwa xi tirhisiwa ku tivisa marito yantshwa.

- U yingisela na ku angula eka xitori kumbe xitshuriwa xa ntiyiso a ri karhi a landzelela mudyondzisi no languta swifaniso
- U vulavula hi swifaniso a tirhisa REV
- U kombisa na k uvula minchumu leyi kumekaka eka swifaniso hi ku tirhisa REV
- U hlayela xitshuriwa ehenhla xikan'we na mudyondzisi . Tlilasi hinkwayo yi hlaya xitori xo fana kumbe xitshuriwa xa ntiyiso xikan'we na mudyondzisi
- U hlamula swivutiso swo olova hi ku seketeriwa hi swifaniso., xikombiso , I mani, I yini, kwih
- U dyondza ntivomarito wa swanomo
- Endzhaku ka ku vuyelela ku hlaya , u nghenelela eka ku vuyelela swichupuchupu swa ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo
- U lemuka a tlhela a hlaya marito yo yelana eka REV lama tsariweke etlilasini xik,damaritiweke ekhumbini.
- U tlanga swiphemu swa switori hi ku tirhisa swikoweto na swichupuchupu swa ririmi ro olova hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo va tirhisa swipfuno, swipfalanghohe na tiphaphete.

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ndzemuko wa mipfumawulo na ntivompfumawulo: (swanomo na/kumbe ku endla kunene):

- U phokotela pfumawulo wa marito ya ntolovelo.
- U ava marito ya mbulavulo hi mipfumawulo kutani a tlhela a ma twananisa nakambe
- U kombisa mipfumawulo eku sunguleni ni le ku heteleleni ka marito ya mbulavulo
- U ava swivulwa swanomo swi va hi marito yo yima woxe hi ku phokotela rito rin'wana na rin'wana

Ku hlaya: (swanomo na/ kumbe swo endla kunene)

- U kombisa na ku vula mavito ya minchumu ya swifaniso eka Buku leyikulu / phositara
- U hlamula swivutiso swo olova hi xitori hi tinhlamulo to koma
- Endzhaku ka ku vuyelela ku hlaya , u nghenelela eka ku vuyelela a engeta swichupuchupu swa ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo
- U tlanga swiphemu swa switori hi ku tirhisa swikoweto na swichupuchupu swa ririmi ro olova hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo va tirhisa swipfuno ,swipfalangohe na tiphaphete.

SWITIRHISWA LESWI BUMABUMERIWEKE SWA LEMBE HINKWARO

- Tibuku letikulu ta switori na switshuriwa swa ntiyiso na swo ka swi nga ri swa ntiyiso
- Tibuku ta switori , swithokovotselo na tinsimu
- Tiphositara ta ntolovelo na swifaniso ku pfuneta eka ku dyondzisa switori na ntivomarito
- Tichati ta mihlovo na tichati ta tinomboro
- Swilo leswi nga na vuxaka eka minkongomelo na tinhlokomhaka
- Swipfuno leswi tirhisiwaka ku tlanga switori swo fana na swipfalanghohe, tiphaphete na swin'wana
- CDs kumbe tithepi to yingisela na minongonoko ya le ka thelevhixini
- Makarata ya swikombakombana yo hlamusela swilo / swingolongondzwana swa le tlilasini na minkombiso
- Swo kombetela hi swona loko ku hlayiwa switshuriwa leswi kurisiweke, switori swa le khumbini, na minkombiso.
- Xipfalanghohe, Tibuku letikulu to endliwa ta mudyondzisi na n'wana, tibuku ta zikizaka , tiphaphete, makarata ya swikombakombana

GIREDI YA 3I

SWILAVEKO HI KOTARA

NKARHI LOWU RINGANYETIWEKE WO DYONDZISA: AWARA YIN'WE HI VHIKI

GIREDI 3 KOTARA 1

KU YINGISELA NA KU VULAVULA

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yinharhu leyi nga ta va pfumelela ku sungula no tlhela va tirhisa ntivomarito, na ku dyondzisa migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi.

Lemuka leswaku minkongomelo leyi ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena. Va fanele va vona leswaku va na Tibuku Letikulu/tiphositara, swithokovetselo, tinsimu, mitlangu na swilo swa ntiyiso leswi fambelanaka na nkongomelo lowu va wu hlawuleke.

Va fanele va ringeta ku fikelela migingiriko yo tala ku ya hilaha va nga kotaka ha kona eka nkarhi lowu va nyikiweke wona. Vadyondzisi va fanele ku kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya nkamafundza. Minkongomelo leyi yi fanele ku pfumelela mudyondzisi ku tshama a ri karhi a tirhisa swivumbeko swo olova swa masungulo ya ririmi loko a burisana na vadyondzi eka Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi.

Vadyondzisi va nga endla migingiriko yimbirhi kumbe ku tlula eka dyondzo hi vhiki.

- U ya emahlweni a hlulukisa ntivomarito ya swanomo (ku yingisela na ku vulavula) hi ku tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka
- U lemuka munhu, xiharhi kumbe xanchumu hi ku va xi hlamuseriwile kunene hi ndlela yo olova hi ku nyika vuthala byimbirhi hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo. “ Ndzi na milenge mimbirhi, Ndzi nga haha, Hi mina manii?”
- Va bela enhlokweni na ku phata swiphato swo olova, swinsin'wana swa swo encenyeta hi vambirhimbirhi na hi mitlawa.
- U va na xiave eka ntlangu wo olova na min'wanguano hi (2-3 wa swivulwa) hi ku seketeriwa hi mudyondzisi a ri karhi a kombisa maxewetelo na malelanelo na swin'wana hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo..
- U hlamula na ku endla swikombelo, xikombiso: “Xana ndzi nga nwa mati?”
- U tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi (xik. Ndza kombela; ndzi khomeli)
- U vulavula hi swilo leswi nga eka xifaniso hi ku hlamula swileriso swa mudyondzisi.
- U tlanga mitlangu ya ririmi vari hi tlilasi.
- U hlamula hi xiviri eka swileriso swanomo swo olova leswi nyikiweke hi mudyondzisi hi un'weun'we na hi vambirhimbirhi
- U hlamula swivutiso swo olova leswi vutisiweke hi mudyondzisi na vadyondzi lava tekaka xiyimo xa mudyondzisi xikombiso, I yini? , I mani...? kwihi ? , njhani?

Kan'we hi vhiki, mudyondzisi u va rungulela kumbe ku va hlayela xitori . Switori leswi runguriwaka swi nga tlangiwa hi ku tirhisa swipfuno ku humesela nhlamuselo. Switori leswi nga ta hlayiwa swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu /phositara leyi nga ta voniwa hi vadyondz hinkwavo.

- U yingisela switori swo koma hi ku tiphina a nghenelela eka swinsin'wana hi nkarhi wa kona a vuyeleda swichupuchupu swa ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo
- U twisisa no hlamula swivutiso swo olova hi xitori hi tinhlamulo to koma (I mani , I yini , kwihhi)

Ku hlulukisa vutivi bya minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi.

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U ya emahlweni a aka na ku kombisa ntivomarito lowu a wu kumeke wa swichupuchupu swa ririmi eka min'wanguano yo olova
- U tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi (xik. 'ndza kombela, ndzi khomeli')
- U hlamula swivutiso swo olova leswi vutisiweke hi mudyondzisi na vadyondzi lava tekaka xiyimo xa mudyondzisi xikombiso , I mani?, kwihhi? , njhani?
- U twisisa na ku sungula ku tirhisa swin'wana swa swivumbeko swa ririmi eka mbangu xikombiso. Ndzi nga tlula/tsutsuma/raha/ na swinwana .

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U kombisa ku twisisa masungulo ya ntivomarito wa swanomo hi ku kombetela minchumu exifanisweni.
- U bela enhlokweni swiphato swo olova na swinsin'wana swo encenyeta.
- U teka xiave eka mitlangu yo olova ni min'wanguano yo olova (2-3 swivulwa) hi ku seketeriwa hi mudyondzisi ku kombisa , maxewetelo na malelelo na swinwana hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo
- U hlamula swivutiso swo olova (xik. Xana u tshama kwihhi?)

GIREDI 3 KOTARA 1

MASUNGULO YA KU HLAYA

Ndzemuko wa ntivomipfumawulo, ndzemuko wa mipfumawulo na ku hlaya siwn'we swi hlanganisiwa na ku yingisela na ku vulavula.

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ndzemuko wa ntivomipfumawulo na mipfumawulo

- U ava marito ya mbulavulo hi mipfumawulo kutani a tlhela a ma twananisa nakambe
- U kombisa mipfumawulo eku sunguleni ni le ku heteleleni ka marito ya mbulavulo
- U lemuka vuxaka exikarhi ka letere na mpfumawulo eka letere rin'we leswi nga na matwariselo yo fana hi Ririmi ra le Kaya na hi Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi(xik.d,f,g,h,l,m,n,s na swin'wana) Endla kwalomu ka mpfumawulo wun'we hi vhiki.
- Tirhisa makarata ya mapeletwana ku aka marito(langutisa, vula na ku endla)

Ku hlaya swin'we (15 wa timinete kan'we kumbe kambirhi hi vhiki)

Kambirhi hi vhiki, hi ku ya hi nkarhi lowu vekiweke, mudyondzisi u va rungulela kumbe ku va hlayela (Switori leswi runguriwaka swi nga tlangiwa hi ku tirhisa swipfuno ku humesela nhlamuselo. Switori leswi nga ta hlayiwa swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu /phositara leyi nga ta voniwa hi vadyondzi hinkwavo.) Mudyondzisi u tsala marito lama tirhisiwaka hi ntolovelo yo huma eka xitori a ya hayeka ekhumbini

- U yingisela switori swo koma ,leswi humeleleke kumbe xitshuriwa xa ntiyiso eka Buku Leyikulu kumbe phositara.
- U hlayela xitshuriwa ehenhla ni mudyondzisi. Vadyondzi hinkwavo etlilasini va hlaya swin'we xitori kumbe xitshuriwa xa ntiyiso ni mudyondzisi.
- U landzelela xitshuriwa lexi hlayiwaka hi mudyondzisi. Loko a ri karhi tlhela a hlaya xitshuriwa ni mudyondzisi vadyondzi kulobye vona va hlaya hi nkholuko.
- U hlamula swivutiso swo olova hi xitori hi tinhlamulo to koma, (kwihi, yini,njhani)
- U vula mavito ya swin'wana leswi nga eka xifaniso hi ku hlamula swivutiso swo huma eka mudyondzisi na vadyondzikulobye xikombiso, 'I ncini lexi?' 'I nhlampfi.'
- Va tlanga xiphemu xa xitori hi ku tirhisa n'wanguano vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo.
- U lemuka na ku hlaya marito ya ntolovelo eka REV, swikandziyisiwa swa le tlilasini, xik.leswi damarhetiweke ekhumbini

MAKAMBELELO**Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:*****Ndzemuko wa mipfumawulo na ntivompfumawulo: (swanomo na/kumbe ku endla kunene):***

- U ava marito ya mbulavulo hi mipfumawulo kutani a tlhela a ma twananisa nakambe
- U kombisa mipfumawulo eku sunguleni ni le ku heteleleni ka marito ya mbulavulo
- U lemuka vuxaka exikarhi ka letere na mpfumawulo eka letere rin'we leswi nga na matwariselo yo fana eka REV na le ka Ririmi ra le Kaya

Ku hlay swin'we (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U hlayela switshuriwa ehenhla swinwe ni mudyondzisi
- U hlamula swivutiso swo olova leswi humaka eka xitori hi tinhlamulo to koma
- U kombisa ku twisisa ka ntivomarito eka xitori hi ku vula mavito ya minchumu leyi nga eka swifaniso, hi ku hlamula swivutiso swo huma eka mudyondzisi.
- Endzhaku ka ku vuyelela ku hlaya , u nghenelela eka ku vuyelela a engeta swichupuchupu swa ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongu
- U tlanga xiphemu xa xitori a tirhisa swikowetokun'we ni n'wangulano wo olova hi vambirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyitsongu

GIREDI 3 KOTARA 2

KU YINGISELA NA KU VULAVULA (SWANOMO)

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ku hlulukisa vutivi bya minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi.

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yinharhu leyi nga ta va pfumelela ku tivisa na mpfuxeto wa ntivomarito, no dyondzisa hinkwayo migingiriko leyi nga laha hansi.

Lemuka leswaku minkongomelo/tinhlokomhaka leti ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena. Vadyondzisi va fanele ku hlawula minkongomelo ya vona vini hi ku ya hi mimbangu na switirhisiwa leswi nga kona. Va fanele va vona leswaku va na Tibuku Letikulu, tiphositara, swinsin'wana, tinsimu, mitlangu na swilo swa ntiyiso hi ku ya hi nkongomelo lowu va wu hlawuleke.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku dyondzisa migingiriko hinkwayo, ku tlula kan'we loko swi pfumela. Va fanele va kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya makambelelo ya nkamafundza. Minkongomelo leyi yi fanele yi pfumelela mudyondzisi ku tshama a ri karhi a tirhisa swivumbeko swo olova swa masungulo ya ririmi loko a burisana na vadyondzi hi Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi.

Migingiriko ya vhiki

Minghingiriko mimbirhi kumbe ku tlula eka dyonzo hi vhiki eka leyi landzelaka:

- U ya emahlweni a hlulukisa ntivomarito ya swanomo (ku yingisela na ku vulavula) hi ku tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka
- Va bela enhlokweni na ku phata swiphato swo olova, swinsin'wana swa swo encenyeta hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo.
- U tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi (xik. Ndza kombela; ndzi khomeli)
- U va na xiave eka ntlangu wo olova na min'wagulano hi (2-3 wa swivulwa) hi ku seketeriwa hi mudyondzisi a ri karhi a kombisa maxewetelo na malelanelo na swin'wana hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo..
- U hlamula na ku endla swikombelo, xikombiso: “Xana ndzi nga teka buku?”
- U vulavula hi swilo leswi nga eka xifaniso hi ku hlamula swileriso swa mudyondzisi, xikombiso, “U vona yini exifanisweni?” “Ndzi byeli leswi u swi vonaka eka xifaniso’.
- U lemuka munhu, xiharhi kumbe xanchumu hi ku va xi hlamuseriwile kunene hi ndlela yo olova hi ku nyika vuthala byimbirhi hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo. “ Ndzi na milenge mimbirhi, Ndzi nga haha, Hi mina manii?”
- U tlanga mitlangu ya ririmi vari hi tlilasi.
- U hlamula hi xiviri eka swileriso swanomo swo olova leswi nyikiweke hi mudyondzisi hi un'weun'we na hi vambirhimbirhi

- U hlamula swivutiso swo olova leswi vutisiweke hi mudyondzisi na vadyondzi lava tekaka xiyimo xa mudyondzisi xikombiso, I yini? , I mani...? kwihi ? , njhani?

Kan'we hi vhiki, mudyondzisi a hlaya kumbe a rungula xitori. Switori leswi runguriwaka swi nga ha encenyetiwa, ku tirhisiwa swikoweto na swipfuno ku seketela nhlamuselo . Switori leswi hlayiwaka swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu kumbe phositara leyi nga na swifaniso leswi nga voniwaka hi vadyondzi hinkwavo.

- U yingisela switori swo koma hi ku tiphina a nghenelela eka ku yimbelela laha swi faneleke a vuyelerisa tipatironi ta ririmi va nga endla hi vambirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyitsongoi
- U hlamula swivutiso swo kongoma leswi nga na tinhlamulo to koma mayelana ni xitori (wihi, xihi, kwihi)
- Ku tirhisa tiphositara na swifaniso ku seketela ku dyondzisa switori na ntivomarito.

Ku hlulukisa vutivi bya minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi.

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U ya emahlweni a aka ntivomarito wa swanomo
- U tlanga na ku teka xiave eka mbhurisano wo koma a tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi (2-3 wa swivulwa) hi ku seketeriwa hi mudyondzisi.
- U sungula ku antswisa matwisiselo na vuswikoti byo tirhisa swivumbeko swa ririmi swo olova eka mbangu lowu faneleke wa mbulavulo., xikombiso, ku twisisa na ku sungula ku tirhisa “ndzi nga”...’; Ndzi nga tsutsuma, na hi endlelo ra nanzulo “Ndzi nge swi koti ku haha”

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na/ kumbe swo endliwa kunene)

- U kombisa ku twisisa ntivomarito wa swanomo hi ku vula mavito ya minchumu
- U bela enhlokweni na ku phata swiphato swo olova na swinsin'wana swo encenyeta hi vutintshembhi.
- U hlamula hi xiviri eka swileriso swo koma swanomo leswi nyikiweke hi mudyondzisi ku nga va hi un'weun'we kumbe vambirhimbirhi
- U tlanga na ku teka xiave eka mbulavulo wo koma a tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi (2-3 swivulwa) hi ku seketeriwa hi mudyondzisi, xik. Ku hlangana mi xewetana hi vambirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyitsongo.
- U hlamula eka swivutiso swo olova leswi vutisiweke hi mudyondzisi na vadyondzikulobye.

GIREDI 3 KOTARA 2

MASUNULO YA KU HLAYA

Ndzemuko wa ntivomipfumawulo na mipfumawulo na ku hlaya swin'we swi hlanganisiwa na ku hlaya na ku vulavula.

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ndzemuko wa ntivomipfumawulo na mipfumawulo.

Migingiriko yi nga hlanganisiwa eka migingiriko ya ku yingisela na ku vulavula na ku hlaya swin'we.

- U phokotela mipfumawulo marito ya mbulavulo.
- U kombisa mipfumawulo eku sunguleni ni le ku heteleleni ka marito ya mbulavulo
- U lemuka vuxaka exikarhi ka letere na mpfumawulo eka letere rin'we leswi nga na matwariselo yo fana hi Ririmi ra le Kaya na hi Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi(xik.d,f,g,h,l,m,n,s na swin'wana) Endla kwalomu ka mpfumawulo wun'we hi vhiki.
- Dyondzisa mipfumawulo yin'wana leyi nga hambanaka, xik.switwari
- Tirhisa makarata ya mapeletwana ku aka marito(langutisa, vula na ku endla)

Ku hlaya swin'we (15 wa timinete kan'we kumbe kambirhi hi vhiki)

Kambirhi hi vhiki, ku ya hi nkarhi lowu vekiwewe, mudyondzisi u va rungulela kumbe ku va hlayela xitori Switori leswi runguriwaka swi nga tlangiwa hi ku tirhisa swikoweto na swipfuno ku humesela nhlamuselo . Switori leswi nga ta hlayiwa swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu /phositara leyi nga ta voniwa vadyondzi hinkwayo. Mudyondzisi u tsala marito lama tolovelekeke lama humaka exitori va ya hayeka ekhumbini.

Migingiriko ya vhiki

Mudyondzisi a nga endla nghingiriko wun'we wo leha kumbe yimbirhi kumbe yinharhu yo koma kanwe hi vhiki.

- U yingisela switori swo koma ,leswi humeleleke kumbe xitshuriwa xa ntiyiso eka Buku Leyikulu kumbe phositara hi ku tiphina na ku nghenelela hi nkarhi lowu faneleke.
- U hlayela xitshuriwa ehenhla na mudyondzisi. Vadyondzi hinkwavo etlilasini va hlaya swin'we xitori kumbe xitshuriwa xa ntiyiso na mudyondzisi.
- U landzelela xitshuriwa lexi hlayiwaka hi mudyondzisi. Loko va ri karhi va hlaya xitshuriwaxo fana na mudyondzisi na vadyondzi kulobye kutani a lemuka marito yo fana na ku ku hlaya ku ya emahlweni hi nkhluluko.
- U hlamula swivutiso swo olova hi xitori hi tinhlamulo to koma, (kwihi, yini,i mani,njhani)
- U vula mavito ya swin'wana leswi nga eka xifaniso hi ku hlamula swivutiso swo huma eka mudyondzisi na vadyondzikulobye xikombiso, 'I ncini lexi?' 'I nhlampfi.'
- Va tlanga xiphemu xa xitori hi ku tirhisa yin'wana ya min'wangulano hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi u rungula xiphemu xa xitori hi vambirhimbirhi.
- U lemuka na ku hlaya marito ya ntolovelo eka REV, swikandziyisiwa swa le tllilasini, xik.leswi damarhetiweke ekhumbini

MAKAMBELELO**Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:*****Ndzemuko wa mipfumawulo na ntivompfumawulo: (swanomo na/kumbe ku endla kunene):***

- U ava marito ya mbulavulo hi mapeletwana kutani a tlhela a ma twananisa nakambe
- U kombisa mipfumawulo eku sunguleni ni le ku heteleleni ka marito ya mbulavulo
- U lemuka vuxaka exikarhi ka letere na mpfumawulo eka marito ya ntolovelo eka REV

Ku hlay swin'we (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U hlayela switshuriwa ehenhla swinwe ni mudyondzisi
- U hlamula swivutiso swo olova leswi humaka eka xitori hi tinhlamulo to koma
- U kombisa ku twisisa ka ntivomarito eka xitori hi ku vula mavito ya minchumu leyi nga eka swifaniso, hi ku hlamula swivutiso swo huma eka mudyondzisi.
- Endzhaku ka ku vuyelela ku hlaya , u nghenelela eka ku vuyelela a engeta swichupuchupu swa ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongu
- U tlanga xiphemu xa xitori a tirhisa swikoweto na n'wangulano wo olova hi vambirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyitsongu

GIREDI 3 KOTARA 3

KU YINGISELA NA KU VULAVULA

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yinharhu leyi nga ta va pfumelela ku tivisa na mpfluxeto wa ntivomarito, no dyondzisa hinkwayo migingiriko leyi nga laha hansi.

Lemuka leswaku minkongomelo leyi ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena. Va fanele va vona leswaku va na Tibuku Letikulu, tiphositara, swinsin'wana, tinsimu, mitlangu na swilo swa ntiyiso leswi fambelanaka na nkongomelo lowu va wu hlawuleke.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku dyondzisa migingiriko hinkwayo, ku tlula kan'we loko swi pfumela. Va fanele va kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya makambeleo ya nkamafundza. Minkongomelo leyi yi fanele ku pfumelela mudyondzisi ku tshama ari karhi a tirhisa swivumbeko swo olova swa masungulo ya ririmi loko a burisana na vadyondzi eka Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi.

Migingiriko ya vhiki

Mudyondzisi a nga endla nghingiriko wun'we wo leha kumbe yimbirhi kumbe yinharhu yo koma hi vhiki.

- U aka ntivomarito wa swanomo(ku yingisela na ku vulavula) hi ku tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka
- U teka xiave eka mitlangu ya xitori ni minwangulano' (3 to 4 swivulwa) hi ku seketeriwa hi mudyondzisi loko a kombisa eka mbulavurisano wo koma hi vambirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyitsongo.
- U landzelela nongonoko wo koma wa swileriso swi 2-3 leswi nyikiweke hi mudyondzisi
- U twisisa no hlamula swivutiso, swo olova swo fana na I mani, I ncini, kwihi, I swa mani?
- U endla swikombelo na switatimende eka ririmi rintshwa hi ku seketeriwa hi mudyondzisi xikombiso, 'Ndzi nga tlangela ehandle xana?'
- U tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi (xik. Namuntlha, Mundzuku, Tolo)
- U yingisela leswi humeleleke swo olova leswi a swi nyikeke hi mudyondzisi (2 swivulwa)
- U bela enhlokweni na ku phata swiphato swo olova na tinsimu, hi vambirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyitsongoi hi vutitshembi ni ku khikhi.
- U tlanga mitlangu ya ririmi ehandle ka tllasi ni vadyondzikulobye ni hi mitlawa leyitsonga ehansi ka vulawuri bya mudyondzisi.

Kan'we hi vhiki, mudyondzisi u va rungulela kumbe ku va hlayela xitori. Switori leswi runguriwaka swi nga tlangiwa hi ku tirhisa swikoweto na swipfuno ku humesela nhlamuselo. Switori leswi nga ta hlayiwa swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu /phositara leyi nga ta voniwa hi vadyondzi hinkwavo.

- U yingisela switori swo koma hi ku tiphina na ku nghenelela eka ku yimbelela laha swi faneleke a engeta mbuyeleriso wa ririmi laha swi faneleke hi vambirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyitsongoi
- U yingisela a tlhela a hlamula eka switori swo koma no olova leswi hlayiweke hi mudyondzisi.

Ku hlulukisa vutivi bya minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi.

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U ya emahlweni a aka na ku kombisa ntivomarito lowu a wu kumeke wa swichupuchupu swa ririmi eka min'wagulano yo olova
- U tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi (xik. Namuntlha, Mundzuku, Tolo.)
- U twisisa na ku hlamula swivutiso swo olova swo fana na I mani?, I yini? kwihhi? , I swa mani?
- U sungula ku hlulukisa ntwisiso na vuswikoti ku tirhisa swivumbeko swa ririmi swo olova eka mbangu wa ku hlamusela mbulavulo wa ririmi , marito yo fana, ndlela ya swivutiso, masivi nene, maendli, swileriso .

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

Ku yingisela na ku vulavula (swanomo na / kumbe swo endliwa kunene)

- U teka xiave eka mitlangu yo olova na min'wagulano leyi nga na (3 kumbe 4 wa swivulwa) hi ku seketeriwa loko a kombisa mbulavulo wo koma / ku xewetana hi vambirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyitsongo.
- U landzelela nongonoko wo koma wa 2-3 wa swileriso leswi nyikiweke hi mudyondzisi
- U nyika na ku hlamula swileriso swo olova leswi nyikiweke hi mudyondzisi na vadyondzikulobye xik. Khoma bolo
- U tirhisa yin'wana ya mindzandzelerisano ya ririmi (xik. Namuntlha, Mundzuku, Tolo)
- U twisisa no hlamula eka swivutiso swo olova swo fana na, I mani, I ncini, kwihhi, I swa mani?
- U endla swikombelo swo olova na switatimende eka ririmi lerintshwa hi ku seketeriwa hi mudyondzisi xikombiso, 'Ndzi nga tlangela ehandle xana?'

GIREDI 3 KOTARA 3

U SUNGULA KU HLUVUKISA KU HLAYA KO SUNGULA

Ndzemuko wa ntivomipfumawulo, Ndzemuko wa mpfumawulo na ku hlaya swin'we sw hlanganisiwa na ku yingisela na ku vulavula.

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Ndzemuko wa mpfumawulo na mipfumawulo

- U kombisa mipfumawulo eku sunguleni ni le ku heteleleni ka marito ya mbulavulo
- U kombisa nomboro ya mipfumawulo eka peletwana rin'wana na rin'wana eka marito ya ntolovelo.
- U ava marito ya mbulavulo hi mipfumawulo kutani a tlhela a ma twananisa nakambe
- U lemuka vuxaka exikarhi ka letere na mpfumawulo eka letere rin'we leswi nga na matwariselo yo fana hi Ririmi ra le Kaya na hi Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi(xik.d,f,g,h,l,m,n,s na swin'wana) Endla kwalomu ka mpfumawulo wun'we hi vhiki.
- U kombiisa mipfumawulo yin'wana leyi nga hambanaka, xik.switwari
- U kombisa mipfumawulo yin'wana yo tala leyi nga hambanaka eka REV ku suka eka Ririmi ra le Kaya..
- Tirhisa makarata ya mapeletwana ku aka marito(langutisa, vula na ku endla)

Ku hlaya swin'we (15 wa timinete kambirhi hi vhiki)

Kambirhi hi vhiki, ku ya hi nkarhi lowu vekiwewe, mudyondzisi u va rungulela kumbe ku va hlayela xitori . Switori leswi runguriwaka swi nga tlangiwa hi ku tirhisa swikoweto na swipfuno ku humesela nhlamuselo Switori leswi nga ta hlayiwa swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu /phositara leyi nga ta voniwa hi vadyondzi hinkwavo. Mudyondzisi u tsala marito layo tolloveleke eka xitori a ya veka eka xitsalelo na swo hayekeriwa ekhumbini.

Migingiriko ya vhiki

- U yingisela switori swo koma ,leswi humeleleke kumbe xitshuriwa xa ntiyiso eka Buku Leyikulu kumbe phositara hi ku tiphina na ku nghenelela hi nkarhi lowu faneleke.
- U hlayela xitshuriwa ehenhla na mudyondzisi. Vadyondzi hinkwavo etlilasini va hlaya swin'we xitori kumbe xitshuriwa xa ntiyiso na mudyondzisi.
- U landzelela xitshuriwa lexi hlayiwaka hi mudyondzisi. Loko va ri karhi va hlaya xitshuriwaxo fana na mudyondzisi na vadyondzi kulobye kutani a lemuka marito yo fana na ku ku hlaya ku ya emahlweni hi nkholuko.
- U hlaya hi nkholuko, xitshuriwa xo hlaya swin'we lexi nga dyondziwa eka Kotara 1 na 2
- U kuma nhlamuselo na ku hlamula swivutiso swo olova (I mani, I ncini, kwihhi, njhani) ku huma eka xitshuriwa xa ku Hlaya swin'we
- U vula mavito ya swin'wana leswi nga eka xifaniso hi ku hlamula swivutiso swo huma eka mudyondzisi na vadyondzikulobye'
- Va tlanga xiphemu xa xitori hi mitlawa leyitsongo
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi u rungula xiphemu xa xitori hi vambirhimbirhi.
- U lemuka na ku hlaya marito man'wana ya ntolovelo eka REV, swikandziyisiwa swa le tlilasini, xik.leswi damarhetiweke ekhumbini

MAKAMBELELO**Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:****Dyondzo ya mipfumawulo: (Swanomo na /kumbe swo endliwa kunene)**

- U lemuka mpfumawulo eku sunguleni ni le ku heteleleni ka marito ya mbulavulo
- U lemuka vuxaka exikarhi ka mipfumawulo na letere rin'we a sungula hi lama vuriwaka ku fana eka Ririmi ra le kaya ni le ka Ririmi ro engetela ra Vumbirhi (xik. d, f, g, h, l, m, n, s, swin' na swin')
- U tiva_ku hambana ka mipfumawulo yin'wana, xik. switwari.
- U kombisa ku hambana ka mipfumawulo yo sungula eka REV ku suka eka Ririmi ra le Kaya
- U tirhisa makarata ya mapeletwana ku aka marito (languta, vula u endla)

Ku hlaya (Swanomo na/ kumbe swo endla kunene)

- U hlayela switshuriwa ehenhla na mudyondzisi hi nkholuko
- U hlaya hi nkholuko, xitshuriwa xo hlaya swin'we lexi dyondziweke eka Kotara 1 and 2
- U hlamula swivutiso swo kongoma leswi nga na tinhlamulo to koma mayelana ni xitori
- U komba ku twisisa ka ntivomarito eka xitori hi ku vula mavito ya marito
- U tlanga swiphemu swa xitori hi ku tirhisa swikoweto na n'wangulano wo olova hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo.

GIREDI 3 KOTARA 4

KU YINGISELA NA KU VULAVULA

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI

Vadyondzisi va hlawula minkongomelo yinharhu leyi nga ta va pfumelela ku sungula no tlhela va tirhisa ntivomarito, na ku dyondzisa migingiriko leyi longoloxiweke laha hansi.

Lemuka leswaku minkongomelo/tinhlokomhaka leyi ringanyetiweke ko va swiringanyeto ntsena. Va fanele va vona leswaku va na Tibuku Letikulu, tiphositara, swinsin'wana, tinsimu, mitlangu na swilo swa ntiyiso leswi fambelanaka na nkongomelo lowu va wu hlawuleke.

Vadyondzisi va fanele va ringeta ku dyondzisa migingiriko hinkwayo, ku tlula kan'we loko swi pfumela. Va fanele va kambela vadyondzi hi ku tirhisa migingiriko ya makambeleo ya nkamafundza. Minkongomelo leyi yi fanele ku pfumelela mudyondzisi ku tshama ari karhi a tirhisa swivumbeko swa ririmi swa masungulo swo olova loko a burisana na vadyondzi eka Ririmi ro Engetela ra Vumbirhi.

Migingiriko ya vhiki

Mudyondzisi a nga endla nghingiriko wun'we wo leha kumbe yimbirhi kumbe yinharhu yo koma kan'we hi vhiki.

- U hlulukisa na ku tirhisa ntivomarito ya swanomo (ku yingisela na ku vulavula) hi ku tirhisa minkongomelo kumbe tinhlokomhaka.
- U landzelela nongonoko wo koma 2-3 wa swileriso, xikombiso, ' Tana ni munghana wa wena emahlweni ka tllilasi '
- U teka xiave eka ntlangu wo karhi kumbe n'wangulano (3 -4 swivulwa) hi ku seketeriwa hi mudyondzisi a kombisa ku xewetana/ mbulavulo wo koma hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongo.
- Va siyerisana eka ku nyika swileriso na swiletelo swo olova hi nkarhi wa mitlangu ya ririmi eka vadyondzikulobye
- U twisisa no hlamula swivutiso swo olova swo fana na ' I mani vito ra wena? U na malembe mangani?
- U endla no hlamula swikombelo swo olova leswi endliweke hi mudyondzisi ni vadyondzikulobye
- U tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi (xik. Namuntlha, Mundzuku, Tolo)
- U kombisa ku twisisa mavito ya minchumu eka ririmi lerintshwa (buku, pensele, thayi, rhoko swin'wana na swin'wana .)
- U vulavula hi minchumu leyi nga eka xifaniso hi ku hlamula swileriso swa mudyondzisi. Xik. Wa xi vona xitimela eka xifaniso lexi? Ndzi kombe xitimela..
- U yingisela ku humelerisa ko olova (2-3 swivulwa),leswi nyikiweke hi mudyondzisi a vula leswi a nga swi endla
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi u nyika ku humelerisa ko olova (1-2 swivulwa), xikombiso, vadyondzi va byela mudyondzisi hi maxelo
- U bela enhlokweni na ku phata swiphato swo olova, swinsin'wana swa ncino, hi vutintshembi na hi khinkhi

Kan'we hi vhiki, ku ya hi nkarhi lowu vekiweke, mudyondzisi u va rungulela kumbe ku va hlayela xitori Switori leswi runguriwaka swi nga tlangiwa hi ku tirhisa swikoweto na swipfuno ku humesela nhlamuse-lo. Switori leswi nga ta hlayiwa swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu /phositara leyi nga ta voniwa hi vadyondzi hinkwavo.

- U yingisela switori swo koma hi ku tiphina, a nghenelela eka ku yimbelela laha swi faneleke a encenyeta a vuyelerisa ririmi va nga endla hi vambirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyitsongo
- U yingisela na ku hlamula swivutiso hi xitori lexi hlayeriwaka ehenhla hi mudyondzisi
- U hlamula swivutiso swo kongoma leswi nga na tinhlamulo to koma mayelana ni xitori (hi wihi, I mani, kwihi)

Ku hluvukisa vutivi bya minongoti, ntivomarito na swivumbeko swa ririmi.

Hi ku teka xiave eka migingiriko leyi nga laha henhla:

- U ya emahlweni a aka,kombisa ntivomarito lowu a wu kumekena ndzandzelerisano wa ririmi hi n'wangulano wo olova
- U sungula ku hluvukisa ku twisisa na vuswikoti hi ku tirhisa swivumbeko swa ririmi swo olova eka mbangu wa nhlamuse-lo ya mbulambulo wa ririmi,marito yo fana,maendlelo ya swivutiso,vunyingi, maendli,swileriso.
- U tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi xik. 'Namuntlha, Mundzuku, Tolo')
- U twisisa no hlamula swivutiso swo olova swo fana na I mani? I yini? Kwihi?

MAKAMBELELO

Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:

- U teka xiave eka ku tlanga ko olova na n'wangulano hi (3 - 4 swivulwa) hi ku seketeriwa hi mudyondzisi a kombisa mbulavurisano wo koma / ku xewetana hi vambirhimbirhi kumbe hi mitlawa leyitsongo.
- U tirhisa ndzandzelerisano wa ririmi (xik. 'Namuntlha, Mundzuku, Tolo')
- U landzelela nongonoko wo koma wa swileriso swi 2-3 leswi nyikiweke hi mudyondzisi
- U nyika no hlamula swileriso swo olova leswi nyikiwaka hi mudyondzisi ni vadyondzikulobye xik. Khoma bolo
- U twisisa no hlamula swileriso swo olova swo fana na I mani , yini, kwihi?
- U endla swikombelo swo olova na xitatimende hi ku tirhisa ririmi lerintshwa hi ku seketeriwa hi mudyondzisi xikombiso, 'Ndzi nga tlangela ehandle xana?'

GIREDI 3 KOTARA 4**U SUNGULA KU HLUVUKISA KU HLAYA KO SUNGULA**

Ndzemuko wa ntivomipfumawulo na mipfumawulo na ku hlaya swin'we swi hlanganisiwa na ku yingisela na ku vulavula.

VUNDZENI / MINONGOTI / VUSWIKOTI***Ndzemuko wa ntivomipfumawulo na mipfumawulo***

- U lemuka mpfumawulo eku sunguleni ni le ku heteleleni ka marito ya mbulavulo
- U lemuka nomboro Ya mipfumawulo eka mapeletwana ya marito ya ntolovelo
- U ava marito ya mbulavulo hi mipfumawulo a tlhela a ma twananisa nakambe
- U lemuka vuxaka exikarhi ka mipfumawulo na letere rin'we a sungula hi lama vuriwaka ku fana eka Ririmi ra le kaya ni le ka Ririmi ro engetela ra Vumbirhi (xik. d, f, g, h, l, m, n, s, swin' na swin'). Endla kwalomu ka mpfumawulo wun'we hi vhiki.
- U dyondzisa mipfumawulo yinwana leyi nga va ka yi hambanile, xik. switwari.
- U dyondzisa mipfumawulo yinwana yo sungula leyi nga vaka yi hambanile eka REV ku suka eka Ririmi ra le Kaya (xik. d, f, g, h, l, m, n, s, swin' na swin').
- U tirhisa makarata ya mapeletwana ku aka marito (languta, vula u endla)

Ku hlaya swin'we (15 wa timinete kan'we kumbe kambirhi hi vhiki)

Kambirhi hi vhiki, ku ya hi nkarhi lowu vekiweke, mudyondzisi u va rungulela kumbe ku va hlayela xitori .Switori leswi runguriwaka swi nga tlangiwa hi ku tirhisa swikoweto na swiphuno ku humesela nhlamuselo. Switori leswi nga ta hlayiwa swi fanele swi huma eka Buku Leyikulu /phositara leyi nga ta voniwa hi vadyondzi hinkwavo. Mudyondzisi u tsala marito ya ntolovelo eka xitori a ya veka eka xitsalelo na swo hayekiwa ekhumbini.

Migingiriko ya vhiki

- U yingisela switori swo koma, a tlhela a kota ku kombisa ku humelerisa kumbe switshuriwa swa ntiyiso swo huma eka Buku Leyikulu kumbe eka phositara ya swifaniso, hi ku tiphina va ri karhi va nghena va yimbelela swinsin'wana hi nkarhi lowu faneleke.
- U hlayela xitshuriwa ehenhla ni mudyondzisi. Tilasi hinkwayo yi hlaya xitori kumbe switshuriwa swa ntiyiso na mudyondzisi.
- U landzelela switshuriwa leswi hlayiwaka hi mudyondzisi. Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi ni vadyondzikulobye u lemuka marito ya ntolovelo a hlaya hi nkholuko ni vutitwi.
- U hlaya hi nkholuko, xitshuriwa xa ku hlaya swin'we lexi endlweke eka Kotara 1 and 3 hi mitlawa leyitsongo
- U nyika nhlamuselo a tlhela a hlamula swivutiso swo olova (I mani, I ncini, Kwihi, Njhani)
- U vula mavito ya swilo swin'wana exifanisweni hi ku hlamula swivutiso swa mudyondzisi na vadyondzikulobye.
- U tlanga swiphemu swa xitori hi mitlawa leyitsongo.
- Hi ku pfuniwa hi mudyondzisi va rungula xitori nakambe hi vambirhimbirhi
- U lemuka marito ya ntolovelo ya masiku hinkwavo eka REV lama kandziyiweke etlilasini xik. na swo damaretiwa ekhumbini
- U hlaya ni ku tsala marito ya ntolovelo hi REV.

MAKAMBELELO**Swiringanyeto swo kambela migingiriko ya nkamafundza:****Ndzemuko wa mipfumawulo na ntivo mpfumawulo: (Swanomo na /kumbe swo endliwa kunene)**

- A lemuka mipfumawulo eku sunguleni ni le ku heteleleni ka marito ya mbulavulo
- U lemuka vuxaka exikarhi ka mipfumawulo na letere rin'we lama vuriwaka ku fana eka Ririmi ra le kaya ni le ka Ririmi ro engetela ra Vumbirhi (xik. d, f, g, h, l, m, n, s, swin' na swin'). Endla kwalomu ka mpfumawulo wun'we hi vhiki
- U dyondzisa mipfumawulo yinwana leyi nga va ka yi hambanile, xik. switwari.
- U dyondzisa mipfumawulo yinwana yo sungula leyi nga vaka yi hambanile eka Ririmi ro engetela ra vumbirhi ku suka eka Ririmi ra le kaya (xik. d, f, g, h, l, m, n, s, swin' na swin').
- U tirhisa makarata ya mapeletwana aka marito (languta, vula u endla)

Ku hlaya (Swanomo na swo endla kunene)

- U hlayela switshuriwa ehenhla hi ku pfuniwa hi mudyondzisi hi nkholuko
- U hlaya hi nkholuko, xitshuriwa xo hlaya swin'we lexi dyondziweke eka Kotara 1 and 3
- U hlamula swivutiso swo kongoma leswi nga na tinhlamulo to koma mayelana ni xitori
- U komba ku twisisa ka ntivomarito eka xitori hi ku vula mavito ya marito
- U encenyeta swiphemu swa xitori a tirhisa swikoweto na nwangulano wo olova hi vambirhimbirhi na hi mitlawa leyitsongoi

SWITSHURIWA LESWI BUMABUMERIWEKE/ SWITIRHISIWA SWA LEMBE

- Tiphositara na swifaniso ku seketela ku dyondzisa switori na ntivomarito. Buku Leyikulu ya switori (swo pfumala ntiyiso na swa ntiyiso lowu nga na vumbhoni)
- Swiphato, tinsimu na swa ncino wa mipfumawulo
- Switirhisiwa swa ntiyiso leswi yelanaka na nkongomelo na nhlokomhaka ku fana na swipfalanghohe,
- Swifaniso swo landzelelana
- Buku ya switori swo koma, swithokovotselelo na swinsin'wana
- Mitlangu ya ririmi swa nomo
- Minchumu yo yelana na minkongomelo na tinhlokomhaka
- Makhadi to kombeteriwa vadyondzi eku dyondzeni hi ku tumbeta marito
- Chati ya maletere ya alifabete
- Xo kombetela hi xona hi nkarhi wo hlaya ebukwini, ekhumbini na swo hayekeriwa
- Swin'wana leswi swi kurisiweke swi ri na swiphato, tinsimu, swinsin'wana swi endlwile ekaya hi mudyondzisi.
- Swiambalo swa ntiyiso swo endla encenyeto wa swimunhuhatwa vadyondzi va swi ambarile
- Swo chayisa kumbe thepirhekhoda laha switori swi nga ta tlangisiwa kona na tinsimu, swiphato na swo lava encenyeto wa ncino wa mipfumawulo, thelevhixini, va vhidiyo/DVD, TiCD, tiDVD, na minongonoko ya thelevhixini
- Buku ya switori na switori swo runguriwa hi nomo

KU HLAYA NA DYONDZO YA MIPFUMAWULO

- Buku ya switori na switori swo runguriwa hi nomo
- Swifaniso na tiphositara
- Swikimu swo hlaya leswi bumabumeriweke / tibuku hi kotare
- Buku ya switori swa misavu leyi nga na xivulwa xin'we kumbe swimbirhi ehansi ka xifaniso naswona yi ri ya le khoneni
- Dikixinari ya swifaniso swa vadyondzi yo tsariwa hi ririmi rin'we kumbe timbirhi
- Tibuku ta switori (Buku Leyikulu) na switori swo runguriwa kunene
- Tibuku letikulu leti vulavulaka swa ntiyiso
- Chati leyi kombaka mihlovo yo hambanahambana na chati leyi kombaka tinomboro.
- Tinsimu, swinsin'wana leswi fambaka na ku endla na swithokovotselelo
- Swipfuno swo endla switori na ku encenyeta, xikombiso, swiambalo swo tiendlela swa migingiriko yo encenyeta na ku tlanga switori, minchumu
- Tiphaphete ku tivisa Ririmi ro Sungula ro Engetela

DLILOSARI

angarhela- ku katsa, hi xitalo, swilo hinkwaswo

angula - hlamula, ku va na rito eka mhaka

dikixinari - xihlamuselamarito

dlilosari- nxaxamelo wa marito/matheme lama tirhisiweke eka xitsariwa, na tinhlamuselo ta wona

dyondzo ya le hanshi - tidyondzo ta xikolo to sukela eka Giredi ya R kufika eka Giredi ya 12

encenyeta- vuyelela leswi vuriweke/endliweke hi un'wana/xin'wana

fonimi- letere leri vangaka ku cinca ka nhlamuselo ya marito lama fanaka hi mpeleto

hlela - ku pima nkoka, ku lavisisa ntiyiso wa mhaka, ku pfuxeta switshuriwa hi xikongomelo xo swi antswisa

hluvukisa - antswisa, kurisa

Inthavhiyu- ku vutisa swivutiso ku lava kuma ntiyiso wa xiheri lowu munhu a nga na wona mayelana na timhaka to karhi

ku andlala - ku veka timhaka erivaleni, ku hlamusela timhaka

ku dyondza ka nkarhi na nkarhi - ku va munhu a tshama a ri karhi a dyondza minkarhi hinkwayo

ku hlaya swin'we- ku hlaya hi mitlawa yi mbirhimbirhi kumbe ku tlula

kungu - pulani

ku kunguhata - ku lulamisela ku endla xo karhi kumbe ku endla mpapfarhuto

ku tirhisa marito yo tika - ku tirhisa marito lama nga twisisekiki

ku tsala swin'we- ku tsala hi mitlawa ya mbirhimbirhi kumbe ku tlula

ku va na xiave/ku teka xiave - ku hoxa xandla eka migingiriko yo karhi

ku yisa mburisano emahlweni - ku yisa mhaka emahlweni ku suka laha yi gimetiweke kona

lemuka (ndzemuko) - ku tsundzuka xanchumu lexi u nga tshama u xi vona; ku tiva xo karhi loko u xi vona

mafundza - ku landzelela maendlelo yo karhi lama vekiwewe/amukelekaka

makambeleo yo aka mudyondzi - i makambeleo man'wana lama tirhisiwaka hi xikongomelo xo kombisa mudyondzi mbuyelo wa leswi a swi kumeke

makambeleo yo kamberwa hi tintangha-i makambeleo laha vadyondzi va nyikiwaka nkarhi wo kambelana mintirho ya vona vini

makambeleo yo andlalela - i makambeleo man'wana na man'wana lama lavisisaka mpimo wa vutivibya mudyondzi na leswi a nga kotaka ku swi endla

makambeleo yo katsakanya - i makambeleo ya ximfumo lama endliwaka hi ku hela ka n'hwet, kotara, kumbe yuniti

makambeleo yo nyika mintirho-i makambeleo yo nyika vadyondzi mintirho yo karhi ku kambela vuswikoti na vutshila bya vona

makambeleo yo tikambela-i makambeleo laha mudyondzi a nyikiwaka nkarhi wo kambela ntirho wa yena n'wina

makambeleo yo tirhisisa swikambelwana-i makambeleo lama hlengeletaka vumbhoni bya mudyondzi hi kulandzelela maendlelo yo karhi naswona vadyondzi va kamberwa hi nkarhi wun'wehi ndlela yo fana

makambeleo yo xiyaxiya-i makambeleo yo teka vumbhoni bya mudyondzi nkarhi wun'wana na wun'wana lowu a nga eku dyondzeni

makambeleo yo xopela swiphico-i makambeleo man'wana na man'wana lama tirhisiwaka ku paluxa swirhalanganyi na ku lava tindlela to swi lulamisa

manyokanyokana- matsalelo yo gombonyoka lawa van'wana va nga kotiki ku ma hlaya

mbangu - ndhawu kumbe matshamelo ya swilo eka switshuriwa, ndhawu laha ririmi ri tirhisiwaka kona

mbulavurisano- maendlelo man'wana na man'wana lama tirhisiwaka ku nyiketana na ku hangalasa mahungu exikarhi ka vanhu

mbulavurisano wo nyiketana-ku vulavula hi ku siyerisana

- mbuyelelo** - ku vuyelela mipfumawulo/letere/rito/xivulwa
- mfanelo** - ku va swilo swi ri hi ndlela leyi swi lavekaka hi yona kumbe leyi amukelekaka
- mfuwo** - swilo swa ndhavuko
- milawu** - milawu ya matsalelo na mapeletelo
- misinya** - milawu
- moya** - xiyimo lexi muvulavuri a nga eka xona
- mpfanganiso** - nkatso kumbe vuxaka bya swilo swo hambanahambana hi ndlela yo nghenelelana
- mpfelelo wa marito** - ku tumbuluka ka marito yo huma ka man'wana
- mipfumawulo** - mipfumawulo lowu vumbaka xiphemu xa mbulavulo wa vanhu
- mpimaniso** - ku kuma ku fana na ku hambana
- ncino** - mbuyelelo wa mipfumawulo leyi fanaka
- ndzima** - ku leha ka ntirho lowu faneleke ku endliwa
- ndzungulo** - ku rungula timhaka leti nga humelerisa
- nkamakholo** - xigaririmi xo pfumala nyanyulo
- nkanakaniso** - nhlamuselo leyi nga riki erivaleni
- nkandzinganelo** - ku ka vanhu va nga khomiwi ku fana
- nkatsakanyo** - nkomiso wa timhaka hi marito ya wena n'wini
- nkhapelano** - ku komba ku nyiketana ka mithwaso kumbe swiyenge swa mithwaso eka magondzo yo dyondza
- nkhaqato** - ku tirhisa kumbe malongoloxelo ya timhaka hi ndlela leyi amukelekaka na hi mfanelo
- nkhetekanyo** - ku ava swilo ku ya hi vuxaka bya swona
- nkhulukelano** - ku komba vuxaka na vun'we bya miehleketo kumbe timhaka eka xitshuriwa
- nkhuluko** - mavekelo ya timhaka hi ndlela yo ka yi nga ri na ku kanakana
- nkongomelo** - mongo wa mhaka / dyondzo ya mhaka / mhakankulu

nkongomo - leswi munhu a kongomeke ku swi endla, leswi a langutaneke naswona ntsena

nsongavutivi - buku kumbe xikatsa xa tibuku lexi nyikaka timhaka hi xiyenge xin'wana na xin'wana xa vutivi kumbe tinhlokomahaka to hambanahambana (ensayitlilophediya)

ntivomatsalelo - dyondzo ya milawu ya matsalelo na mapeletelo ya ririmi

ntivontsalo - dyondzo ya ku tsala maletere na mimfungho ya ririmi

ntlangu - encenyeto-migingiriko yo encenyeta eke ntlangu

ntlawahata - ku ava swilo ku ya hi vuxaka bya swona

ntokoto - ku tiva swilo hi ku va u swi vonile kumbe u swi endlile wena n'wini handle ko twa hi van'wana

ntshikelelo - ku tiyisisa mhaka yo karhi/ku tshikelela mhaka yo karhi

nxopaxopo wa xihenhla - ku langutisa hungu ro karhi xihenhla; ku nga ri hi vuxokoxoko

n'watindzimi - munhu loyi a tivaka tindzimi to tlula rin'we; mudyondzi(si) wa swa tindzimi

peletwana - xiphemu xa rito lexi ku hefemuriwaka endzhaku ka xona loko rito ri twarisiwa hi ku nonoka, xik. rito 'nonoka' ri na mapeletwana manharhu, ku nga: no-no-ka

phewa - mhaka yo ka yi nga twali

phofula - ku humesa matitwelo

qhinga - ndlela yo kongoma yo endla swo karhi

rimba ra mithwaso - xitirho xo pima vuswikoti bya munhu

rimba ra ntirho - pulani ya ntirho

ririmi ra le kaya - ririmi leri mudyondzi a ri tirhisaka laha a kuleleke kona naswona leri a ri tivaka na ku ri vulavula handle ko tilumaluma. Mudyondzi a nga ha va na tindzimi to tlula rin'we ta le kaya

ririmi ra mfanelo - ku vula timhaka hi ndlela leyi amukelekaka

ririmi ra swikoweto - ku tirhisa swirho ku vula mhaka, ku fana na ririmi leri tirhisiwaka hi timbheveve

ririmi ro engetela - ririmi rin'wana na rin'wana leri dyondzisiwaka ku engetela Ririmi ra le Kaya

swanomo - leswi runguriwaka / vuriwaka hi nomo

swivumbeko swa ririmi - swihluvi swa mbulavulo ku katsa marito man'wana

swiaki swa swivulwa - swiphemu hinkwaswo leswi tirhisiwaka ku vumba swivulwa ku nga va swinembeletwana
kumbe swihluvi swa mbulavulo

swihlamuselamarito - tidikixinari na tibuku ta minongonoko yin'wana ya tinhlamuselo

swihoxaxandla - vanhu lava nga na xiave eka timhaka to karhi

switirhisiwa/switirho - swilo leswi tirhisiwaka loko ku endliwa swilo swo karhi tanihi ku tsala, ku vulavula na
swin'wana na swin'wana

switiviso- timhaka leti tivisiwaka vanhu hi nomo kumbe ti tsariwile

tinxaka ta swivulwa - swivulwa swi na tinxaka to hambanahambana to fana na swivulwa swa ntolovelo, swivulwa
leswi nga ka nandzulo na swivulwa swo vutisa

tsotsosela - ku tshikelela

vaamukeri va mahungu- vayingiseri, vahlaleri na vahlayi va switshuriwa

vamavizweni - marito ya tinhlamuselo to fana

vambanisa - longoloxa na ku veketela minchumu yo karhi eka ndhawu yin'we hi xikongomelo xo lava ku vona
kumbe

ku kuma ku yelana kumbe vuxaka bya yona

vitonkomiso - vito ro twarisiwa hi maletere kumbe mapeletwana yo sungula yo fana na HURIRIXI (Huvo ya Rixaka
ya Ririmi ra Xitsonga)

vonelo- matwisiselo ya mhaka

vufanisi - marito yo humesa swifaniso swa le miehleketweni ku fana na xigego, xihlambanyiso na swin'wana

mpimohansi - mpimo wo karhi wa xiyimo xa le hansi lowu fikelelekaka

mpimohenhla - mpimo wo karhi wa xiyimo xa le henhla lowu fikelelekaka

vundzeni - leswi faneleke ku dyondzisiwa

Vutindzimibirhi - vuswikoti byo tirhisa tindzimi timbirhi

vutindzimibirhi hi ku engetela-ririmi leri dyondziwaka leri engeteriwaka eka Ririmi ra le kaya

vutshila - vuswikoti kumbe vuxongi

xifaniso - mpfampfarhuto wo yimela xo karhi lexi voniwaka

xiletelo xa makambeleo-xitirho xo letela lava kambelaka matirhelo ya mudyondzi eka ntirho wo karhi (rhubiriki)

ximunhuhatwa - mutlangi eka xitshuriwa

yelanisa - ku komba ku yelana ka swilo

XIPHOKHAMA - Xitatimende xa Pholisi ya Kharikhulamu na Makambeleo

